

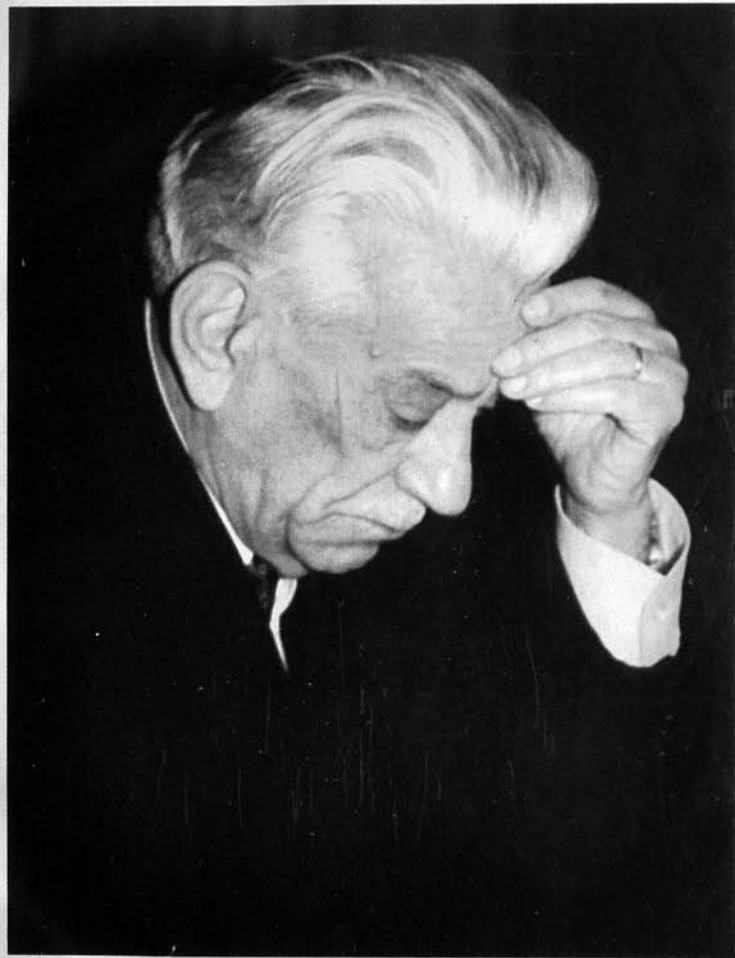
**BƏXTİYAR
VAHABZADƏ**

8

ƏSƏRLƏRİ

124
V-10

MR. J. VANABZADO

1948

FƏRYAD

(7 ŞƏKİLDƏN İBARƏT MƏNZUM DRAM)

İŞTİRAK EDƏNLƏR:

Əmir - Hələb əmiri
Vəliəhd - Əmirin oğlu
Zahid - ölkənin din xadimi
Dəyanət - onun oğlu
Loğman - saray alimi
Aypara - onun qızı
I Nəsimi
II Nəsimi
Vəzir
Çalpapaq - Loğmanın gənclik dostu
Qoca şair
Gənc şair
Rəhman - məhbus
Sübhan - məhbus
Kəramət - məhbus
Şəkkək
Gözətçi - zindan keşikçisi
Lal
Mərvan

PROLOQ

Məhbuslar dar ağacı qurur. Kənarda gözətçi gəzindir.

Rəhman

Ordan o baltanı bəri ver görək.

Kəramət

Buyur.

Sübhan

Taxtalar da çürükdür.

Rəhman

Neynək?!

Əsl dar ağacı - bu ki, bəllidir -
Çürük taxtalardan düzəlməlidir.
Bütün ağacların kökü var ikən,
Köklü dar ağacı heç gördünmü sən?

Gözətçi

Dilə güc verməyin, ələ güc verin,
Qisməti zındandır zəvzəyənlərin.

Kəramət

Əlim bərk gicişir, vurummu?

Rəhman

Dayan!

Sən də çox banlama belə obaşdan.

Sübhan

Asılan asılır, bunlar nağıldı,
Həllaci dəstəsi yaman dağıldı.

Rəhman

Bəs Musa?

(Gözətçi kənardan onları dinləyir.)

Kəramət

Hələlik o, tutulmayıb.

Rəhman

Demək, hələ Musa məğlub olmayıb.
Onun ağılı iti, yolu da haqdır.

Gözətçi

O da sizin kimi tutulacaqdır.

Sübhan

De, sən öl!

Kəramət

Mən ölüm!

Sübhan

Bəs hələ sağsan?

Kəramət

Vurummu?

Rəhman

Dayan!

Gözətçi

Zahid fitva verib: özü gəlməyə,
Nəslini qıracaq... Sözüm gerçəkdir.
Musanın başını gətirən kəsə
Yetmiş min mükafat veriləcəkdir.
Kaş, mənim əlimə keçəydi Musa.

Kəramət

Gücün çatardımı ona, ay kosa?

Gözətçi

Sən pulun gücünü bilmirsən hələ!
Pul elə bıçaq ki, onun gücüylə
Bir nədir, yüz başı kəsən görmüşəm.
Mən də gördüyümdən dərs götürmüşəm.

Sübhan

Dərsin yaman dərsdir.

Gözətçi

İşləyin, görək.
Bu gün bu həngamə qurtarsın gərək.

Gözətçi gedir, işiq sönür, sağdan Loğman, soldan Zahid çıxır.

Loğman

Yalanla gerçəyin çarpışmasından
Nələr... nələr çəkir bu yazıq insan.
Gerçəkdir ən böyük dinim, kitabım,
Odur həm sevincim, həm iztirabım.

Zahid

Ölüm də gerçəkdir... Kim onu istər?
Hər gerçək olan şey sevilir məgər?

Loğman

Yalan gerçək kimi deyilən zaman
Haqqın da tüstüdən gözü yaşarmış.
Yalan halva kimi yeyilən zaman
Həqiqət zəhərtək acılaşarmış.

Zahid

Bəzən ən doğru söz - həqiqət olmur,
Həqiqət hər yerdə zərurət olmur,
Həyat üzə durar, bizi yamanlar,
Uymasaq dünyanın öz gərdisinə.

Loğman

Yaşamaq xətrinə haqqı dananlar,
Qazana-qazana uduzur yenə.

İŞƏKİL

XV əsrin əvvəli. Hələb. Sarayda Vəliəhdin yataq otağı. Vəliəhd yatır.
Kosmik musiqi. Vəliəhd yuxu görür... Dəyanətin kölgəsi görünür.

Vəliəhd

Dəyanət? Bu sənmişən? Yenə gəldin sən, yenə.
Niyə öz həyatını qurban verdin sən mənə?

(sükut)

Heç unuda bilmirəm o dəhşətli günü mən.
Gecələr qovammıram yuxumdan da səni mən.
Gündüzlər hara getsəm, hərlənirsən yanımda,
Sən bir qara xal kimi durmusan vicdanımda.
Ölüb mənim yerimə, mənə saldın zülümə.

Söylə, mənim yolumda niyə getdin ölümə?
Niyə? Cavab ver, niyə?

(*sükut*)

Niyə öz həyatını qurban verdin özgəyə?
Dinmirsən... Onda rədd ol, nə durmusan, getsənə!
Eşitmirsən?.. Ah, işıq! Işıq verin tez mənə!
Məndən ötrü sən neçin qıydın öz həyatına?

Dəyanət

Sənin birçə yolun var: məni salma yadına?

(*getmək istəyir*)

Vəliəhd

Məni cavabsız qoyub hara gedirsən? Dayan!

Dəyanət

Bilmək üçün o sirri dönüb mən olmalısan.

Vəliəhd

Mən də sənin bildiyin hikmətlərdən halıyam,
Sənin bacardığını mən də bacarmalıyam!

Dəyanət

Nə deyirəm, de, bacar, bax, bu meydan, bu da sən.
Məsəl var: vuran oğul soruşmaz bir kimsədən.

(*sükut*)

İgid dilə gətirməz hər qəlbindən keçəni.

Vəliəhd

Niyə aciz görürsən, axı, niyə sən məni?

(*Dəyanət qəhqəhə çəkib gülür.*)

Dəyanət

Daldan atılan daşın topuğa dəydiyini

Özün yaxşı bilirsen.

Tələşlərin əbəsdir, polad sınar, əyilməz,

Öz boyundan yuxarı heç kəs tullana bilməz.

Sənə yaxşı bələdəm, gözəlsə də xislətin,

Acizlik xəmrəsiylə yoğrulubdur fitrətin.

Vəliəhd

Sübut elə, sən sübut!

Dəyanət

Bu gün, sabah, ya dünən,

Mərdanə bir ölümü səndən heç ummuram mən,

Olanı olduğu tək demək necə? Çətindi?

Sən ondan da çəkindin...

Bax, burdadır xəyanət!

Niyə sən demədin ki, öldü mənim yerimə

Zahid oğlu Dəyanət?

Vəliəhd

Yetər, dedin, nəhayət, ürəyindən keçəni,

Mən bunu gözləyirdim, istəyirdim sən məni

Danlayasan, söyləsən,

Mənə haqq verməyəsən...

Bulanıq dağ seliyəm, istədim ki, durulum,

Sənin töhmətlərindən özümçün aydın olum.

Dəyanət

Nə qədər ki, həyatda tapmamısan qayəni,

Mən səni söyməsəm də, döyəcək həyat səni.

Bir amalın yolunda iztirab çək, əzab çək!

Arzu çiçəklərindən ürəyində gülüb çək!

Nəş'ə, sevinc ürəyi hər gün dayazlaşdırar,
İdrakın zirvəsinə kədər qapı açdırar.
Yar olsun əzab sənə, dərd sənə, kədər sənə,
İnsantək yaşamağı əzab öyrədən sənə.
Heç olmasa sev, barı,
Səni yaşada bilsin sevginin əzabları.

Dəyanətin kölgəsi çəkilib, işıq yanır. Vəliəhd yuxudan oyanır. Çarpayıdan düşüb gəzinir. Birdən nəşə yadına düşür, içini çəkir.

Vəliəhd

Axı, o da sevir, sevir, sevir Ayparanı,
Özüm ağırlığında günah sahibiyəm mən.
Allah, yol göstər mənə,
Allah, qüdrət ver mənə!

(Uzaqdan Ayparanın mahnısı eşidilir).

Mahnı

O zamandan ki, sən ulduz kimi söndün,
Səni xatırlayıram hər gecə, hər gün.
Yuxulardan umuram vəslini hərdən,
Demə, imdad yox imiş xatirələrdən.
Səhərim gəlsin, ötüşsün, gecə keçsin,
Suyu anmaqla susuzluq necə keçsin?
Görürəm, yoxmuş həyat, heç demə, sənsiz,
Bu günün ünvanı mümkünmü dünənsiz?
Nə deməkdir, nə demək, bir belə yanmaq?
Səni andıqca anır, doymuram ancaq.
Səhərim gəlsin, ötüşsün, gecə keçsin?
Suyu anmaqla susuzluq necə keçsin?

II ŞƏKİL

Ayparanın otağı. Aypara mahnı oxuyur. Vəliəhd gəlir.

Aypara

Vəliəhd, xeyir ola, nə əcəb səndən?
Gəlişin xeyirmi?

Vəliəhd

Lap çaşmışam mən.
Üzümə dayanıb daha vicdanım.
Sənsən ümid yerim, sənsən gümanım.

Aypara

Nə olub?

Vəliəhd

Səbrlə sən məni dinlə.
Gəldim ki, dərdimi bölüm səninlə.
Yalan danışmışam, sizə ağ yalan!
İndi asılmışam günahlarımdan.
Dünya sirrə dönüb indi mənimçün.
Yazıq Dəyanəti itirdiyim gün
Elə özümü də itirmişəm mən,
Didərgin düşmüşəm özüm-özümdən.

Aypara

Səni anlayıram...

Vəliəhd

O gündən bəri
Mənə dəhşət ilə baxan gözləri
Unuda bilmirəm... Ah o baxışlar!..

Onun ölümündə mənəm günahkar:
 Həllaci dəstəsi çıxıb meşədən
 Bizim üstümüze cumdu qəfləten.
 Arxamız uçurumdu, qarşımız yoxuş,
 Quldur dəstəsi də çevikdən çevik.
 Bizim döyüşçülər heç göz açmamış
 Gördük hər tərəfdən dövrələnmişik.
 Tərpənə bilmədik... Tutdular bizi,
 Zəncirə saldılar əllərimizi.
 Sonra Vəliəhdi xəbər aldılar,
 Susdum... Zahid oğlu Dəyanət bu dəm
 Dedi: Vəliəhdəm, nə sözlünüz var?
 Dedilər: - Yalandır, o dedi: - Mənəm:
 Bir də soruşdular: Vəliəhd kimdir?
 Qorxudan bədənəm əsirdi tir-tir.
 Baxışlar ox kimi sancıldı mənə,
 Dilim tutulmuşdu, susurdum yenə.
 Dəyanət qışqırdı bir də: Karsınız?
 Niyə Vəliəhdə inanmırsınız?
 Onların başçısı...

Aypara

Musa?

Vəliəhd

Hə, Musa!
 Bilmirəm bu anda necə oldusa
 Məni yana çəkdi, üzümə baxdı,
 Elə bil gözləri danışacaqdı.
 Bir kəlmə astadan "get" dedi, oğlan,
 Arxama baxmadan mən qaçdım ordan.
 Dəyanət, beləcə, mərdü-mərdane
 Mənim əvəzimə getdi qurbana.

Aypara

Nəhayət, nəhayət, qəlbini açdın,
 Yaxşı ki, hər şeyi özün danışdın.
 Etiraf savabdır, günah deyil ki...
 Qoydun öz yerinə qaranı, ağı.

Vəliəhd

Bununla bərabər, onu da bil ki,
 Mən səndən ummuram bağışlanmağı,
 Sənin gözlərinə yalnız mən bu gün
 Görünmək istədim olduğum kimi.
 Lakin bir ricam var: Atan bilməsin,
 Mənim Dəyanətə xəyanətimi.
 Loğman ustadımdır, ilkin ustadım.
 Mən ona layiqli şagird olmadım.

Aypara

Atam sevir səni öz oğlu kimi.

Vəliəhd

Amma vicdanımda ləkə var, ləkə.
 Qorxuram eşidib xəyanətimi
 Atan, əvəzimə xəcalət çəkə.

Aypara

Aydındır.

Vəliəhd

Sirrimi açıb mən sənə
 Verdim günahımı mühakimənə.
 Özüm çox çalışdım, bacarmadım mən,
 Səndən istəyirəm cəzamı, səndən!

Aypara

Özün öz cəzanı sən verməsəydin,
Mənim də yanına gəlməzdin yəqin.
Qayıdaq keçmişə... Dəyanət, sən, mən
Birlikdə böyüdük lap körpəlikdən,
Bir yerdə dərs aldığ mənim atamdan.
Yaxşı xəbərdarlıq bir-birimizdən.
Üstün tutmamısan özünü bizdən.
Vəliəhd olsan da, sən ki, heç zaman.
Cəza məqbul olar, günahkar özü
Pis iş tutduğunu əgər bilməsə.
Ancaq cəza düşmür, öz günahını
Çəkdiyi əzabla ödəyən kəsə.

Vəliəhd

Belə deyəcəksən, bilirdim yəqin,
Ağlına, hissinə bələdəm sənin.
Bununla bərabər, bunlar sözdü, söz!
Mən əzab çəkirəm gecəbəgündüz.

Aypara

Dostunu qəlbində yaşatmaqla sən
Qurtara bilərsən işgəncələrdən.
Gəl, hər işimizdə, diləyimizdə
Ona layiq olaq, deyirəm, biz də.
Onun heykəlini xeyir rəmzitet
Ucaldıb, yaşadaq ürəyimizdə.
Onun amalıyla, gəl, yaşayaq biz.

Vəliəhd

Ancaq Dəyanətlə fikirlərimiz
Bəzən toqquşurdu...

Aypara

De görək, niyə?

Vəliəhd

Onun meyli vardı hürufiliyə!

Aypara

Nə olar, qoy olsun, nə deyir onlar?

Vəliəhd

Deyirlər, insanda Allah əzmi var.

Aypara

Qəbahət axtarma sən sufilikdə
Vəhdəti dərk edən günahkar deyil.
Dərindən baxsanız, hürufilik də
Allahı təsdiqdir, o, inkar deyil.

Vəliəhd

İnanmıram mən,
Həqiqət ummuram hürufilikdən.

Aypara

Ağlımız buz tutub, ürəyimiz boş,
Ehkam əqlimizi qalıba saldı.
Mənəvi paklığa yüksəliş, uçuş
Özün de, nə üçün günah sayıldı?

Vəliəhd

İnsan ki, Allaha yetişə bilməz,
Sənin "Ənəlhəq"ə sözün nədir bəs?

Aypara

Bu kəlam insana inamdır, inam!

Vəliəhd

İnsanın gücünə mən inanmıram!

Aypara

Özündə o gücü görmədiyindən
İnsan qüdrətinə şəkk elədin sən.

Vəliəhd

O qüdrət hardadır? O qüdrət nədir?

Aypara

İnsanın qüdrəti öz içindədir,
Yaxşı da bizdədir, yaman da bizdə,
Gerçək də bizdədir, yalan da bizdə.

Vəliəhd

Yalanı güclüdür həqiqətindən.

Aypara

Amandır, insana böhtan atma sən,
Qüvvətli olsaydı gerçəkdən yalan,
Tərsinə dönerdi bu çərxi-dövrən.
Vidən bəxş eləyib insana tanrı,
Ülviyyət yolunu göstərib ona.
Hər kəs içindəki yamanlıqları
Öldürüb, ucalar kamal taxtına.

Vəliəhd

Ucalar, nəfsini öldürə bilsə...
İnsan doğulandan qadir deyilsə,
Öldürə bilərmə yamanlıqları?
Qadir olan təkdir, o da ki, - Tanrı!

Aypara

Bes insan?

Vəliəhd

Acizdir yaranışından.

Aypara

Bir iman yolunda candan keçənlər
Azımdır məgər?

(Vəliəhdin gözlərinə Dəyanətin kölgəsi görünür)

Vəliəhd

(öz-özünə)

Zahid oğlutək!
Yox, mənə nə gəzir o böyük ürək?
O, məni tikməkçün özünü yıxdı,
Bəli, bu, böyüklük, bu, ucalıqdı.

Dəyanət

Bunu ki, bilirsen, onda sən niyə
İnana bilmirsən bu böyüklüyə?

(İşıq yanır, kölgə çəkilir).

Vəliəhd

Sus! Sus! Eşitmirəm!

(Qulaqlarını tutur)

Yox, daha bəsdir!
Hamının söhbəti, sözü qərəzdir.
Gəldim, ovudasan bir qədər məni,
Gəlmədim, dinləyəm öyüdnaməni.

Aypara

Vəliəhd, qardaşım!

Vəliəhd

Artıq yoxam mən.
Qaçıram, qaçıram özüm-özümdən.
Kaş, rast gəlməyəydim Zahid oğluna!

(gedir)

Aypara

Yazıq əzib çəkir... Bəlkə, mən ona
Açım həqiqəti...

(Qapıya tərəf gedir, sonra dayanır).

Yox, tezdir hələ.
Amma ürəyinin təmizliyiylə
Böyükdür, ucadır, eşq olsun ona!
Kimdir kiçik deyən insan oğluna?

ÜÇÜNCÜ ŞƏKİL

Əmir tək öyləşib rəqqasələrin oyununa baxır... Vəzir gəlir.

Əmir

Demişəm, deyirəm, deyəcəyəm mən:
Axmaqdır dünyanın dərđini çəkən!

Vəzir

Doğrudur, dünyada nə qədər sağsan,
Zənn et ki, əbədi yaşayacaqsan.
Həyat bir qamçıdır, insan fırfıra,
Fırlana-fırlana gedirik gora.

Əmir

Yox, gordan danışma, dünyadan danış,
Özünü islatma yağış yağmamış,
Vəzir, dərinə get, üzmə dayazda!

(Loğmanla Vəliəhd gəlir).

Çəkilin, bəsimdir!

(Rəqqasələr çəkilir).

Gəlin, bir az da
Dövlət işləriylə məşğul olaq biz.

Vəzir

Doğrudur.

Əmir

(Vəliəhdlə Loğmana).

Yaxşı ki, siz də gəldiniz
Başlayaq.

Vəzir

Hökmdar, keşikçi Mərvan
Zindənda dustaqdır... Elə o vaxtdan
Dinib danışmayırsız, susursuz yalnız,
Sizin o nankora nədir cəzanız?

Əmir

Çağırım, hüzura gəlsin!

Vəzir

Bu saat!

(Keşikçiyə işarə edir)

Yamanca qudurub düzü camaat.

L o ğ m a n

Günahı nədir ki?

(Mərvanı gətirirlər.)

V ə z i r

Bu Mərvan ağa
Vəzifə başında yatıb.

L o ğ m a n

Elə bu?

V ə z i r

Yuxuda başlayıb sayıqlamağa.

L o ğ m a n

Nə deyib?

V ə z i r

Deyib ki... Yox, bacarmıram,
Əmirin çörəyi qoy olsun haram
Belə nankorlara... Deyib ki...

Ə m i r

Denen!

V ə z i r

O boyda yalanı necə deyim mən?

L o ğ m a n

Oğul, nə demisən?

(Sükut)

Ə m i r

De danış, de din!

L o ğ m a n

İnsafı böyükdür bizim Əmirin.

(Sükut)

V ə z i r

Deyib, zülmkardır bizim hökmdar.

V ə l i ə h d

Bəlkə, bu bədbəxtə böhtan atırlar?

L o ğ m a n

Vəliəhd düz deyir!

(Sükut)

V ə z i r

Yox, ola bilməz!
Böhtandırısa desin, niyə susur bəs?

L o ğ m a n

O yazıq nə desin? Axı, yadırkən
Nə danışdığını bilərmə insan?
Yox, bu haqsızlığı götürməz xuda.

Ə m i r

Qəlbini danışır insan yuxuda.
Cəza verməliyik indi biz buna,
Cəzamız dərs olsun başqalarına.
Buyurun, söyləyin.

Vəzir

Məncə, bu alçaq
Ölümə layiqdir, ölümə ancaq!

Loğman

Eyni cür düşünməz hamı ölkədə,
“Əmir zülmkardır” - bu söz, bəlkə də,
Bunun öz fikridir, düşüncəsidir.
Yuxuda danışan könül səsidir.
Amma fikrə görə dünyada heç kəs
Qanunla günahkar sayıla bilməz.
İnsan öz fikrində deyil, hökmdar,
Yalnız əməlinə günahkar olar.
Bu da günahkardır.

Əmir

O günah nədir?

Loğman

Mərvanın günahı əməlinədir.
Yatıb iş başında... Buna da uyğun
Verin cəzasını, hər şey düz olsun!

Əmir

Mən razı deyiləm, Loğman, sənənlə,
Kimə zülm etmişəm, sən onu söylə!

Loğman

Yuxuda “zülmkar” deyib bu sənə,
Sən bunun sözünü inkar etsənə!
Ədalətinlə!
Aciz qullarına məhəbbətinlə!
Hökmdar, öldürsən bunu əgər sən
Zalım olduğunu təsdiq edərsən.

Əmir

(Xeyli fikirləşir).

Aparın, yoruldu... Başqa bir zaman
Baxarıq bu işə...

(Vəliəhdə müraciətlə).

Ey cavan oğlan,
Görürsən nə çəkir atan binəva,
Hər gün bir məhkəmə, hər gün bir dava,
Bunları bilməsən, müsibətidir.
Hökumət işləri yaman çətidir.

Vəliəhd

(istehza ilə)

Gördüm, çox çətidir.

Əmir

Bəs nə bilmisən?
Elə öz qınına sən çəkilmisən.
Başımdan aşsa da mənim dərd-sərim,
Sərraf gözləridir amma gözlərim.
Bir təhər olmusan axır zamanlar,
Bəlkə, gizli dərdin, ya istəyin var?

Vəliəhd

Elə bir şey yoxdur.

Əmir

Yenə də...

Vəliəhd

Ata,
Doğrusu, küsgünəm mən bu həyata.

Əmir

Nə həyat, nə qorxu, nə umu-küsü?
Varmı bu ölkədə səndən güclüsü?

Vəliəhd

Sən dediyin gücü qazanmadım mən,
O mənə bəxşışdir bu səltənətdən.

Vəzir*(Əmirə)*

Siz heç qəmlənməyin, hələ uşaqdır,
Gec-tez hər mətləbi anlayacaqdır.

Əmir*(Loğmana)*

Bəs nə öyrətmişən sən buna, Loğman?
İtirib özünü bu ki, qorxudan.

Loğman

Hikmət öyrətmişəm, mən ona hikmət.

Əmir

Hikmətdən şahlığa nədir mənəfət?
Sən ona bu təxtin, bu səltənətin
Gücünü, sirrini öyrətməliydin.

Loğman

Müəllim həyatdır, bir də ki, vərdis,
Ey dövrən sahibi, ata minməmiş
Cilovu tutmağı necə öyrədək?
Şahlığı şahlıqdan öyrənsin gərək!

Vəzir*(Mətləbi dəyişmək üçün)*

Hökmdar, şairlər gəlsin məclisə,
Hər kəs sevgisini bildirsin sizə.

Əmir

Gəlsin!

*(2 şair daxil olur).***Vəzir**

Buyurun,

Başlasın əvvəlcə ustad.

Əynində qara əba Zahid gəlir. Vəzirin qulağına nəşə deyir.

Vəzir işarə ilə başa salır ki, gözləsin. Zahid kənara çəkilir.

Qoca şair təzim edib şerini oxuyur.

Qoca şair

Sözdən umuram fikrimə imdad.
Ancaq yox imiş qüdrəti ecaz yaratsın.
Qüdrətli Əmirin ucalıq təxtinə çatsın.
Ustadı - əzim Şeyx Nizami
Görsəydi əgər sizdəki əzmi,
Xosrovların amalına əyləncə deyərdi,
İsgəndəri qarşında sənin qul eləyərdi.

Vəzir

Bəh-bəh! Sözə bax!

Zahid

Sözdəki hikmətlərə bir bax.

Gənc şair*(Loğmanın qulağına)*

Hikmətdə bir Allahdı Nizami,
Allaha atılmış şərə bir bax!

Loğman

Vallah, bu nəzm çox ucadır adi nəzmdən.
Bir cüzi ricam var fəqət ustadi-əzimdən,
Mümkünsə əgər dəyməsin İsgəndərə ustad.
Tərpətməsin heç Şeyxi də bica yerə ustad.
Bir eşqlə coşsun, özü ilhama tor atsin,
Varsın, Əmirin şəninə bir "Xəmsə" yaratsın.

Vəzir

Çox doğru fikirdir, bəyənilsin!

Əmir

Bacararsan?

Qoca şair

Vallah, nə deyim? Olsa əgər azca bir imkan
Evdən çölə çıxmaz, oturub evdə sərəsər
Hər gün yazaram...

Əmir

Yoxmuş o imkan?

Qoca şair

Ulu göylər
Yoxsulluğumun şahididir, zordu dolanmaq!

Loğman*(Kənara)*

Varlanmağa çox meyli var ancaq.

Əmir

Olsun, baxarıq!

Qoca şair*(Əmirin qarşısında ikiqat əyilir)*

Ən ali şərəfdir bizə ancaq
Qarşında sənin qul kimi durmaq.

*(Gənc şair dərhal Əmirin qarşısına gəlib bədahətən şer deyir)***Gənc şair**

Quldursa əgər şair olan, yox qəmi xalqın.
Qəhqəhlə keçər hər dəmi xalqın.
Alçalmaq - ucalmaqdı, bu dövrənə təşəkkür,
İnsanə verilmiş bu şərəf-şanə təşəkkür!

Vəzir

Əhsən!

Qoca şair

Nəyə əhsən? Niyə əhsən?
Gizləndə olan mətləbə, ya pərdəyə əhsən?
Ey hakimi-dövrən, bunun hər cümləsi qandır.
Zahirdə göyərçindisə, batində ilandır.

Əmir*(Vəzirə)*

Bunlar nə deyir?

*(Vəzir susur)***Loğman**

Qibleyi-ələm,
Şahiddi bu ələm, bilir hər kəs

Şair dediyin şairi sevməz.
Böhtan deyilir şairə, böhtan.
Şerində nə var? Adi təşəkkür öz adından!

Zahid

Qoy bir də desin şerini.

Gənc şair

Amma...
Mən... Mən sinədən gəldi, dedim şeri və sonra
Dərhal da unudtum...

Qoca şair

Heç utanmır yalanından.

Gənc şair

Tutmuş yalanı gör ki, bu gün kim kimə nöqsan?

Əmir

Zindan yaraşır, bax, buna, ancaq.

Loğman

Hakimlərə, vallahi, yaraşmaz
Bir kəlmə üçün şairi zindanlara atmaq!

Gənc şair

Bir kəlmə həqiqətdisə, qorxar yalan ondan.
Çox güclüdü bir kəlmə həqiqət
Yüz kəlmə yalandan.
Bir kəlməni susdurmağın ancaq
Zalimlər üçün bir yolu vardır: O da zindan!

Əmir

Mən hakim olandan bəri, söylə,
Görmüşmü heç aclıq bu ac ölkə?

Gənc şair

Bir xalqa bəlanın biri bəsdir - deyə Allah
Yalnız səni göndərdi bizim ölkəyə, vallah!

Əmir

Göydən əl üzüb yerdə həqiqət gəzən oğlan,
Tək bircə yolun var: o da üsyan,
Tək bircə yerin var: qara zindan!

(Gənc şairi zindana aparırlar)

Vəzir

(Əmirə)

Zahid əfəndinin sözü var sizə.

Əmir

Buyursun.

Zahid

Hökmdar, məclisinizə
Gəlişim yersizdir, bilərəm özüm,
Ancaq çox vacibdir deyəcək sözüm.

Əmir

Zahid, bu ölkədə dinə dayaqsan,
Ancaq söylə görə, sən övladının
Yasını nə qədər saxlayacaqsan?

Zahid

Hökmdar, haqlısan... Din xadimitək
Bu yas paltarını soyunam görə.
İslamın yolunda şəhid olmuşa
Günahdır yas tutub qara geyinmək!

Ancaq... Neynəyim ki, bir ata kimi
Unuda bilmirəm Dəyanətimi.
Bir də... İstəmirəm matəmdən çıxam
Oğlumun qatili o kafirlərin
Kökünü dünyadan kəsməmiş tamam.

Əmir

Yaxşı, sözünü de.

Zahid

Hökmdar, dünən
Nəsimi şerini əzbərdən deyən
Bir cavan tutmuşuq.

Əmir

Nəçidir, kimdir?

Zahid

Deyir, bu şerlər mənim şerimdir.

Əmir

Demək, Nəsimidir o cavan oğlan?

Zahid

Özü elə deyir.

Əmir

Bəs nə durmusan?

Zahid

Sözümün ardını dinləyin hələ,
Bu xəbər şəhərə saldı vəlvələ.
Camaat axışb doldu meydana,
Ölüm fitvasını verdim mən ona.

Cəllad qılıncını çəkdi, bu zaman
Bir nəfər arxadan bağırdı: - Dayan -
Cəllad əl saxladı... O, taxta çıxdı.
Bir cəllada baxdı, bir mənə baxdı.
Dedi: Günahsızdır bu cavan oğlan,
Onun oxuduğu o şəri yazan
Durub qarşınızda, verin cəzamı.
Döndü heykəl kimi heyrətdən hamı.
Nəsimi o deyil, - dedi, - mənəm, mən,
Qaçmaq istəmirəm öz taleyimdən.

Əmir

Sən bir cürətə bax!.. Çox qəribədir.

Zahid

Ardını dinləyin, hələ bu nədir?
Bu biri sözünü qurtaran kimi
O biri qışqırdı: - Mənəm Nəsimi!
O, yalan danışır... Ara qarışdı.

Vəliəhd

Ah!.. Ölüm uğrunda bu ki, yarışdı,
Yaşamaq bu qədər ucuzmuş, görəni?

Əmir

Bəs sonra?

Zahid

Başımı itirmişəm mən.
O, buna "sus" deyir, bu ona, qibləm.
Düşmüşük yamanca oyuna, qibləm.
O deyir "məni as", bu deyir, məni
Heç başa düşürəm bu həngaməni.

Əmir

Zahid, o bədbəxtlər, bəlkə, dəlidir?

Zahid

Xeyir, ikisi də dərrakəlidir.
O bundan dərin, bu ondan dərin,
Onlar sahibidir çox hikmətlərin.

Vəliəhd

(Əmirə)

Anlamaq çətindir, ağı olan da
Özünü atarmı belə bir oda?

Əmir

Onların məqsədi nədir?

Zahid

Hökmdar,
Onlarçın nə məzhəb, nə də ki, din var.

Loğman

Hər kəsin inamı dinidir onun.
Baxışı min-mindir insan oğlunun.

Əmir

Bizə gerek deyil başqa inamlar,
İslamın bir yolu, bir məzhəbi var.

Zahid

Biz də yolçusuyuq bu yolun!

Əmir

Yeter!

Bu boyda şəhərdə, yəni bir nəfər
Yoxmu Nəsimini tanıyan, görəni?

Zahid

O Şirvan əhlidir, öyrənmişəm mən.
Şeytan yuvasından köçən tayfalar
Qəribə məxluqdur, ulu hökmdar,
Onlardan söz almaq müşküldür, düzü.
Onlar kor qoydular şəhərimizi.
Görüm, Fəzlullahı gəlsin lənətə!
Onun müridləri bu məmləkətə
Bir bəla gətirdi hürufiliyi.
Alt-üst elədilər burda hər şeyi.

Əmir

Zahid, dediyini yaxşı düşün bir,
Bizim bu Loğman da Şirvan əhlidir.

Loğman

Zahid düz buyurur... incimərəm mən.
Bilənə dərs verir indi bilməyəni!

Əmir

Çaşdırıb, gör necə, bir şair bizi.

(Loğmana)

Sən də tanımırısan o məzhəbsizi?

Loğman

Xeyir, tanımıram, axı, vətəndən
Lap cavan yaşımdan ayrılmışam mən.

Əmir

Bəs indi neyləyək?

Vəzir

Ulu hökmdar,
Əgər bəyənəniz, bir təklifim var.

(Əyilib Əmirin qulağına nəşə deyir).

Vəliəhd

Şah babam, mümkünsə, mənə izn ver,
Mən də bir yaxından görüm onları-
Haqqa nahaq deyən o şeytanları.

Əmir

Nə olar, razıyam bu təklifə mən.
Mütləq Nəsimidir onlardan biri.
Onu tapmalıyıq...

Zahid

Ancaq digəri
Daha qorxuludur, əminəm ki, mən,
Nəsimi adıyla ölümə gedən
Ondan amansızdır.

Vəzir

Zahid düz deyir.

Əmir

Sözüm yox. Di gedin!

(Hamı gedir. Vəzirlə Əmir qalır)

Rəqqasə gəlsin!
Vəzir, ikimizcün məclis düzəlsin.
Əl çəkib dünyanın hər möhnətindən
Yaşamaq istəyəm bu dünyada mən.

DÖRDÜNCÜ ŞƏKİL

Zindan. Dustaqlar hərəsi bir tərəfdə oturub mahnı oxuyurlar.

Xor

Allah adlı ülvyyəti
Öz qəlbində, gör, deyirik.
O qüdrəti, o hikməti
Görməyənlə kor deyirik.

Tək

Haqq yolunun cəfasına
Dözənlərə ər deyirik.
“Allahü-əkbər” deyəndə,
“İnsanü-əkbər” deyirik.
Qəlbimizdən bu dünyaya
Biz yol açaq, düz yol açaq.
İdrakında yol gedənə,
Vərdişini tərgidənə,
Öz-özünü dərk edənə
Pir deyirik, pir deyirik.

Gözetçilərin qabağında I və II Nəsimilər gəlir. Zindan gözetçisi onları zindana salır.

Gözetçi

Kəsin, bu nə mahnıdır?

Sübhan

Mahnı deyil, duadır.

Rəhman

Yerdən əl üzüləndə güman tək Allahadır.

Sübhan

Bu nə bəzək-düzəkdir, bəs bu nə çil-çıraqdır.

Gözətçi

Əlahəzrət Vəliəhd özü bu gün zindana
Təşrif buyuracaqdır.

(I və II Nəsimiləri gətirirlər)

II Nəsimi

Gün aydın!

Rəhman

Salam olsun iki təzə sirdaş!

Sübhan

(Nəsimiləri təpədən-dırnağa süzür).

Deyən, elm əhlisiniz, keçin yuxarı başa.

I Nəsimi

Hamı bərabər deyil?

İnsana zinət verən idrakıdır, yer deyil.

Kəramət

Sən öl, bizim adamdır.

Rəhman

Burda nə ölümü var başqasının, a maymaq?

(üzünü I Nəsimiyə tutur).

Sizi niyə tutublar?

I Nəsimi

Düşünmüşük.

Rəhman

Düşün də... Düşünmək də yasaqdır?

I Nəsimi

Özün kimi düşünmək, deyirlər ki, nahaqdır.

Sübhan

Bəs necə düşünməli?

II Nəsimi

Öz idrakın sönməli, öz fikrindən dönməli,
Hakimiyyət sahibi hər necə düşünürsə,
Bax, elə düşünməli!

Rəhman

Sizsə özünüz kimi duydunuz, düşündünüz,
Tora düşüb ağıldan, günahkara döndünüz?

Gənc şair

Bizimkindən böyükdür onda sənin günahın,
Sizi xilas etməyə gücü çatmaz Allahın.
Özü kimi düşünən seçə bilir hər zaman
Həqiqəti yalandan,
Bu da xoşuna gəlməz həqiqətdən çəkinən
Böyük yalançıların.
Ölkəni öz içindən sökən talançıların.

Rəhman

(küncə qısılib, heç danışmayan dustağı göstərir)

Bu oğlan yaxşı tapıb onda haqqın yolunu,
Danışdıra bilmədik bu müddətdə biz onu.
Deyirəm, adın nədir?
Elə susur, danışmır.
Adını da unudub, ləqəbi Sükutidir.

Gənc şair

Danışmaq öyrənər bir ilə insan,
 Amma ömrü boyu susmaq öyrənər.
 Yuxuda danışıb, qisməti zindan,
 Aşkarda danışmaz, dəlidir mөгər?

Kəramət

(Sükutini göstərir)

Bu qəsdən danışmır, dili var ancaq,

(Lalı göstərir)

Bu isə anadan lal doğulubdur.
 Dünyaya gəlməmiş bədbəxt olubdur.

Rəhman

Bədbəxt? Dedişini düşündünmü sən?
 O xoşbəxt yaranıb hər birimizdən.
 Sənin dilin olub, hansı dərđini
 Demisən?.. Susmusan sən də lal kimi.
 Dilin olub dinə bilməməyindən
 Lal olub susmağın yaxşı deyilmi?

Kəramət

(Lalı göstərir. Rəhmana)

Gözüm su içməyir, doğrusu, bundan,
 Əlim də gicişir, vurummu?

Rəhman

Dayan!
 Günahı nədir ki?

Kəramət

Günahsızlığı.

Rəhman

Elə biz hamımız günahsızlarıq.

Sübhan

Zindanlar küncündə daim sızlarıq.

Rəhman

Zamanın dolaşq keşməkeşində
 Kim bilir, şər harda, xeyir hardadır.
 Böyük günahkarlar işrət içində,
 Kiçik günahkarlar zindanlardadır.

II Nəsimi

(I Nəsimiyə)

Eşitdin? Ayıqımı idrakın sən?
 Nəsimi yolunda bir özgəsinin
 Ölümə getməsi bil ki, nahaqdır,
 Bu yolu xalq özü yaşadacaqdır.

I Nəsimi

Görürəm, qardaşım, amalımız bir,
 Ancaq gəl kəsdirək, Nəsimi kimdir?
 Sənsən, yoxsa, mənəm?

II Nəsimi

Qəsdindən daşın!
 Ey mənəm əqidə, fikir qardaşım,
 Axı, nəyə görə bu çəkişmələr?
 Özün həqiqəti bilmirsən mөгər?

I Nəsimi

Bildiyim budur ki, Nəsimiyəm mən.

II Nəsimi

Bəs onda mən kiməm?

I Nəsimi

Soruş özündən.

Gənc şair

Nəsimi? İnanmaq çətindir.

Kəramət

Niyə?

Gənc şair

Əl çatmaz, ün yetməz o böyüklüyə.

I Nəsimi

Qardaş, oynamayaq, gəl, siçan-pişik.

Rəhman

Şer oğrusunu çox eşitmişik,
Şair oğrusunu gördüm gözümlə.

Kəramət

Səncə hansı oğru, hansı doğrudur?
Göstər, ilişdirim!

Rəhman

(Öz-özünə)

Odur, ya budur?

I Nəsimi

(II Nəsimiyə)

De görək, hardansan?

II Nəsimi

Bilmirsən məgər?

Nəsimi

Nəsimi Şirvani hardandır?

I Nəsimi

Yətər!

II Nəsimi

Qardaşım, məqsədin məni ölümdən
Xilas eləməkdir, anlayıram mən.
Ancaq onu bil ki, bəxşiş bir həyat
Mənə ağır gələr ölümdən yüz qat.

I Nəsimi

Yalvarıram mən,
Gəl, inad daşını tök ətəyindən.

II Nəsimi

İgid, onu bil ki, dolan boşalar
Nə qədər hökm etsə zülm dünyada,
Nəsimi yolunda önlər ki, var
Yoxdur Nəsimiyə ölüm dünyada.

Sübhan

Ölüm uğrundakı bu çəkişmədən
Doğrusu, aqlımı itirmişəm mən.

Rəhman

Ağıl var idimi bir tikə səndə-
Ki, onu hələ bir itirəsən də?..

I Nəsimi

Mən öz Allahıma çoxdan çatmışam,
İdrakdan o yana əl uzatmışam,
Sən isə...

II Nəsimi

Davam et.

I Nəsimi

Səninçin hələ
Görürəm, məchuldur yüksəliş yolu.

II Nəsimi

Onda cavan oğlan, de görək mənə
Allaha çatmağın nə imiş yolu?

I Nəsimi

İdrakda yol açmış gecədən gündüzə Allah,
Güldürməsen öz könlünü, gülməz üzə Allah.
Dünyaya şəfəqlər kimi tanırım səpələnmiş,
Qəlbin gözü yanmazsa, görünməz gözə Allah.

II Nəsimi

Allah! Bilirik, cism deyil, bəs nədir Allah?

I Nəsimi

Ən yüksək olan haqda, həqiqətdədir Allah.
Dondunsa təkamül və gözəllik qabağında,
Dərk et, bu təəccübdə, bu heyrətdədir Allah.

II Nəsimi

İnsan nə imiş?

I Nəsimi

Gizlidir insandakı qüdrət,
Hər kəs onu fəhm etməsə, acizdir o, əlbət.
İnsanın əzəl borcudur insanlığa hörmət
İnsanlığa hörmətdə, ləyaqətdədir Allah.

II Nəsimi

Vəhdət nə demək?

I Nəsimi

Gizlidir hər zərrədə vəhdət.
Bir zərrə ikən küllə qovuşmaq ulu niyyət!
Gördüklərimiz zahiridir, bətnə nüfuz et!
Batindəki, cövhərdəki fitrətdədir Allah.

II Nəsimi

Bəs söz nə demək?

I Nəsimi

Hər sözün amal yükü fikrim.
Seçmiş, seçəcək daima tükədən tükü fikrim.
Mən bir ağacam, yarpağı - sözlər, kökü - fikrim,
Sözlərdə deyil, sözdəki hikmətdədir Allah.

II Nəsimi

Bəs zülmə sözün?

I Nəsimi

Sən yaranışdan hələ təksən,
Gec-tez özün öz qüdrətini dərk edəcəksən.
Zülmün üzünə haqq deyilən silləni çəksən,
Silləndə möhürlənmiş o qeyrətdədir Allah.

Cahil enər alçaqlığa, öz qəlbinə yenməz,
Vidandan əgər dönsə də, xeyrindən o dönməz.
Zülmətdə, cəhalətdə, ədavətdə görünməz,
İlqarda, sədaqətdə, məhəbbətdədir Allah.

II Nəsimi

Son məqsəd "Ənəlhəqmi?"

I Nəsimi

Dilək sözdən umulmaz.
Ən yüksək olan zirvəyə mütləq demək olmaz.
Bir pillədə durdunsa, "Ənəlhəq" demək olmaz.
Ülviyyətə çatmaqda ki niyyətdədir Allah.

Rəhman

(Başını tutur)

Vallah, bu sözlərdən çatlayır beyin.

Sübhan

Nəyi çatlayacaq olmayan şeyin?

Şəkkak

Sağ casus, sol casus, qardaş da casus.

Rəhman

Yaşamaq istəsən, sən danışma, sus.

I Nəsimi

Qardaş, görürəm, cəngi-fikir xoşdu səninlə,
İndisə mənim sorğumu dinlə:
İdrak özü bir pillədir, ülviyyətin, eşqin,
Hər arzunun, hər məqsədin, hər niyyətin, eşqin,
Son həddi, axır nöqtəsi yoxmu?
Uçduqca uçaq, zirvələrin zirvəsi yoxmu?

II Nəsimi

İdrakdan əzəl qəlbini dindir.
Qəlbini özü göydən də dərinidir.
Göylər görünür, orda da yoxdursa əgər son,
Ruhun ki, görünmür, sonu ruhdan niyə umdun?
Öz qəlbinə dal,
bir xəbər al,
gör, nədir insan?
Öz qəlbinə dalmazsa, cəhalətdədir insan.

I Nəsimi

Qəlbini səsi bir, niyyəti mindir.

II Nəsimi

Yalnız bu səbəbdən də səmadan o, dərinidir.

I Nəsimi

Öz nəfsinə uyduqda nədir, bəs nədir insan?

II Nəsimi

Dünyasına dünyada xəyanətdədir insan.
Məst olmalı, qəsd olmamalı haqq şərabında.
Yoxdur qərəzin xətti həqiqət kitabında,
Öz nəfsinə qul olsa, cəhənnəm əzabında,
Öz nəfsinə qul olmasa, cənnətdədir insan.

Dünyaya uyan uygudadır, ömür özü birkən,
Hər kəs ucalır qəlbinə meydan diləyirkən,
Ruhundan ötüb cisminə qulluq eləyirkən,
İnsana deyil, şeytana minnətdədir insan.

I Nəsimi

Bəs eşqə sözlün?

II Nəsimi

Yoxdu sözüm, eşq yenilməz,
 Vəslində gülən aşıqə aşıq ki, deyilməz.
 İnsan dediyin vəsl ilə insan ola bilməz.
 Çırpıntıda, sarsıntıda, həsrətdədir insan.
 Dərdiylə güləşdikcə fəzilətdədir insan.
 Ziddiylə də, əksiylə də vəhdətdədir insan.

Rəhman

Bəs bir belə kamil ikən insan.
 Alçaqlığı, yaltaqlığı hardan?

II Nəsimi

İnsanı ucaldan ulu bir eşq, dəyanət,
 Alçaldan isə... Qorxu, xəyanət.
 Qorxduqsa ölümdən və əcəldən,
 İnsanlığı verdik, demək, əldən.
 Qorxduqsa əgər zülmədən, haqdan keçər olduq.
 Qorxduqsa əgər, zülmə qul olduq, nöker olduq.

I Nəsimi

Tam eyni gəlir fikrinə fikrim,
 Ancaq yenə zənn etmə ki, bir an dönə fikrim.

(Vəliəhd gəlir. O, diqqətlə I və II Nəsimini süzür.)

Şəkkak

Sizə az danışın demədimmi mən?
 Buyur, Vəliəhd də çıxdı böyürdən.

Vəliəhd

Həllaci Musaymış bu cavan, taleyə əfsus!
 Bir vaxt bizə meydan oxuyan, indisə məhbus!

(Vəliəhd dustaqlara yaxınlaşır, I Nəsimi üzünü kənara tutur.)

Vəliəhd

(Rəhmana)

Bura bax, cavan oğlan,
 Nə üstə tutulmusan?

Rəhman

Rüşvət almışam.

Vəliəhd

Niyə?

Rəhman

Birinci dəfədir ki, niyəsinə sorurlar.
 Niyə rüşvət almışam? Əlbət, buna səbəb var.

Vəliəhd

O səbəbi desənə?

Rəhman

Axı, yaraşmaz mənə.

Vəliəhd

Yaraşdı, yaraşmadı, bilməliyəm, axı, mən.

Sübhan

Özün hakim olanda hər şeyi biləcəksən.

Vəliəhd

Mən indi bilməliyəm.

Rəhman

Açıq danışmaq?

Vəliəhd

Açıq!

Rəhman

Balıq görmüsən? Balıq!
 O da başdan iyələnir.
 Quyuğundan soyurlar, amma yazıq balığı.
 Elə burdan başlanır həyatın xırdalığı.
 Günahkardır dünyada vurulan da, vuran da,
 Məndən rüşvət istəyir məndən başda duran da.
 O rüşvəti ödəməz mənim azca gəlirim.
 Mən almasam nə verim?

Vəliəhd

Sən də nə al, nə də ver.

Rəhman

Olmaz!

Vəliəhd

Niyə?

Rəhman

Ver, deyir!
 Ondan başda duran da, axı, ondan istəyir
 Məni ora qoyub ki, alım verim mən ona.
 O da alıb ötürsün ondan başda durana.
 Ötür-ötür oyunu... Bizə qalır şaxşaxı.
 Əgər alan olmasa, verən olmaz, vallahı!

(Vəliəhd fikrə gedir, üzünü Rəhmana tutur)

Vəliəhd

Belə çıxır sözümdən, yaşamağın yoludur
 Əyriilik də, rüşvət də.
 Demək, yoxmuş düz adam bu boyda məmləkətdə?!

(Kəramətə yaxınlaşır)

Səni nəyə tutublar?

Kəramət

Yaşamaqdan bezmişəm,

(Sükut)

Mən bizim kəndxudanın qulağını kəsmişəm.

Vəliəhd

Niyə kəsirdin, niyə?

Kəramət

Məhsulumun çoxunu o çıxanda töycüyə,
 Mən yalvarıb "rəhm elə", - dedim, - Allah eşqinə,
 Arvad-uşaq yanında əl qaldırdı o, mənə.

Vəliəhd

Şikayət eləyəydin.

Kəramət

Kimə?

Vəliəhd

Ondan böyüyü
 Bu ölkədə yoxmu bəs?

Kəramət

Var! Ancaq bir məsəldir, qılınc özünü kəsməz.

(Vəliəhd Şəkkakə yaxınlaşır)

Vəliəhd

Sənin günahın nədir?

Şəkkək

Məndən şübhələnilər,
Guya ki, mən dəliyəm,
Əslində, mən özüm də
Hamıdan şübhəliyəm.

Vəliəhd

(Gənc şairə yaxımlaşır)

Sənin günahın...

(Vəliəhd gənc şairi tanıyır)

Şair?

Sən də burdasan?

Gənc şair

Bəs harda olmalıydım?

Sübhan

Vallah, düz deyir kişi.

Gənc şair

Təəccüblü odur ki, bu zindan hücrəsində
Vəliəhdin nə işi?

Vəliəhd

Mən... Mən...

Gənc şair

Bəlkə, gəlmisən bizə nicat verməyə?..
Yox, gəlmisən sən bizə hökmünü göstərməyə.
Biz onsuz da bilirik, tanıyırdıq hər kəsi,
Xoşbəxtlərə yetişməz bədbəxtlərin naləsi.

Rəhman

(Gənc şairə)

Ölülər elə bilir halva yeyir dirilər:
Çöldə azad gözənlər azadmıdır, de, məgər?

Gənc şair

Bəli, sən də haqlısan, qınamıram mən səni,
Heç olmasa, deyirik biz könüldən keçəni.
Çöldə "azad" gözənlər bundan da məhrum olmuş,
Zülm əlində mum olmuş.
Bu zindan bucağında biz zülmə göz dağayıq.
Zindan dustağı deyil, biz fikir dustağıyıq.

Vəliəhd yenidən dərin fikrə gedir. İşiq sönür, işiq yalnız
Vəliəhdin üzünü işıqlandırır. Onun gözlərinə
Zahidin oğlu Dəyanət görünür.

Vəliəhd

Demək, belə...

Dəyanət

Nə belə? Eşitdinmi? Eşitdin,

(sükut)

Yaman fikrə getdin.
Yuxarıdan baxmısan sən həyata həmişə,
Bu zindənda indi sən
Həyatın dibindəsən.
Gördün, qandın və pıldın.
Ölü idin... hələlik demirəm ki, dirildin.

Vəliəhd

Bilməyəydim, kaş, yenə
İçimdə savaş edir, bir dəli savaş yenə.

Dəyanət

Görürəm ki, qanırsan
 Amma neyləyəsən ki, qandığını danırsan.
 Zamana bax, zamana,
 İndi bilib, qanmağın əzabı var insana.

(Zahid oğlu çəkilir)

Vəliəhd

(gözətçini çağırır)

Gözətçi!

(I Nəsimini göstərir)

Bax, bu qalsın, O biri məhbusları keçir başqa hücrəyə,

(II Nəsimini göstərir)

Bunu isə ayrıca hücrəyə sal.

Gözətçi

Baş üstə.

II Nəsimi

Yox, yox, bir durun.

Məni də dinləyin, axı...

Vəliəhd

Buyurun.

II Nəsimi

Nəsimi o deyil.

Vəliəhd

Bilirik bunu.

Bilirik onun da kim olduğunu.

II Nəsimi və məhbuslar çölə çıxırlar. Lal gözdən yayınıb özünü
 kənardakı hücrəyə salır. Rəhman bunu görür,
 o da başqa hücrədə gizlənir.

Gəl, açıq danışaq, sən Həllacisən,
 O da Nəsimidir.

I Nəsimi

Çox gözəl.

Vəliəhd

Neçin

Onun əvəzinə ölmək istədin?

I Nəsimi

Sənin əvəzinə Zahidin oğlu
 Ölümə gedəndə qəsdı nə oldu?
 Dostluq xatirinə ölümə gedən
 Bir Zahid oğluca deyiləmmi mən?

Vəliəhd

Sənin əlində ikən

Söylə, məni o zaman sən niyə öldürmədin?

Yoxsa, sən ölümə də məni layiq görmədin?

I Nəsimi

Bəlkə, sən ondan bəri bir qəhrəman olmusan?
 Onda ölməməyinə indi peşman olmusan?

Vəliəhd

Xeyir, minnətdaram mən,

Sənin qulluğundayam, nə qədər ki, varam mən.

Taleyimə min şükür!

Borcumu qaytarmağa

İndi mənim əlimə girəvə də düşübdür.

I Nəsimi

Fikrin nədir?

Vəliəhd

Ölümdən aşağı bildiyindən

Öldürmədin mənə sən.

Mənsə səni ölümdən çox yuxarı sanıram,

Sənin böyüklüyünü ölümə qısqanıram,

Həllaci olduğunu mən bilirəm, təkcə mən!

Mən də bunu gizlədib qanına təşnələrdən

Səni xilas etməyə hazırım.

I Nəsimi

İnanmıram.

Vəliəhd

Niyə?

I Nəsimi

Əmir oğlunu buna qadir sanmıram.

Vəliəhd

Buyur, gedə bilərsən...

(Qolundan tutub irəli aparır)

Di get! Get!

(I Nəsimi yerindən tərpenmir)

I Nəsimi

Bəs o şair?

Vəliəhd

O, mütləq ölməlidir.

Sənsə yox... yaxşılığa yaxşılığın özüylə
Cavab verilməlidir.

(I Nəsimi gülür)

Nəyə gülürsən?

I Nəsimi

Sənə gülməyim, neyləyim mən?

Ölüm səltənətinə

Əl açmış bir insana

Sən hansı yaxşılıqdan belə dil-dil ötürsən?

Mənə əvəz vermə, gəl.

Mən ucalıq təxtinə əl açmışam, sən mənə

O təxtəndən endirmə, gəl.

Vəliəhd

Onda söylə, dünyaya sən özünmü gəlmisən

Ki, istədiyin zaman -

Gedəsən bu dünyadan?

I Nəsimi

Yox! O böyük insanın yaşaması naminə

Ölüm - həyatdır mənə!

Vəliəhd

Öz həyatı özüyçün qiymətli olmayan kəs

Həç vaxt özgəsinə də bir gün ağlaya bilməz.

I Nəsimi

Həyat amal üçündür, sənsə bu həqiqəti

Dərk etmədən danırısan.

Vəliəhd

Sən ki, ölümü belə uca rütbə sanırısan,

Məhkum ikən ölümə onsuz da Həllacitək,
Nəsiminin adıyla ölmək nəyinə gərək?
Öz adınla ölsənə?

I Nəsimi

Bu çox müşkül təlimi necə açım mən sənə?
Ucalıq ola bilməz bu dünyada hər ölüm.
Həqiqətə qovuşan bir ölüm var, bir ölüm:
Mütləq əbədiyyətdir-
"Mütləq eşqin" yolunda adilikdən seçilmək -
Nəsimitək qüdrətin yolunda ölə bilmək!
Həm də bacara bilsəm əgər bunu, onda mən,
Onu xilas edirəm, axı, vaxtsız ölümdən!

Vəliəhd

Həqiqətə çatmağın əgər yolu bir isə,
Nəsiminin adıyla bu dünyadan əl üzmək
uca mərtəbədirsə,
Anlamıram səni mən,
Niyə məhrum edirsən Nəsiminin özünü
Sən o böyük şərəfdən?
Bu xudbinlik deyilsə, onda söylə, bəs nədir?

I Nəsimi

Nəsimitək ölməkdən onun yolunda ölmək
Çox uca mərtəbədir!

Vəliəhd

Yaxşı, tutaq ki, indi biz sənə təslim olduq.
Sənin kim olduğunu bu dünyada bu saat
Məndən başqa bilən yox.
O biri dünyadasa səni tanıyacaqlar.
İndi bir sualım var:

Aldatmaq fikrindəsən
Allahı da, bəlkə, sən?

I Nəsimi

Gülünc danışma, Allah mənim özümdə ikən
Özümü aldatmağa ehtiyac yox, lüzum yox.
Aldatmaq istəyirəm bu dünyanı mən ancaq!

Vəliəhd

Baş tutmasa?

I Nəsimi

Kömək et!

Vəliəhd

Aldatmaq məqsədimi güdür sizin təriqət?

I Nəsimi

Nəsimini öldürən həqiqətdən, doğrudan
Min-min dəfə gözəldir onu yaşadan yalan.
Dəstəməz dağılandan
Nəsimi şerləri
Olub dilim əzbəri
Oba-oba gəzmişəm ölkələri, elləri,
Onun kəlamlarıyla
Ruhən işıqlatmışam qaranlıq könülləri.
Həm sözlə, həm qılıncla vuruşmuşam dəmadəm,
Amalıma, eşqimə öz borcumu vermişəm.
Artıq bitmiş bilirəm vəzifəmi dünyada,
Bundan sonra mənimçün yaşamaqdan nə fayda?

Vəliəhd

Bunları dərk elədim, indi isə sən mənə
Ölümdən qorxmamağın sirrini öyrətsənə!

I Nəsimi

Bu dünyada həyatdan çox əziz şeylər də var.
O məqama çatmayan məni necə anlayar?

Vəliəhd

Nədir o məqam, nədir?

I Nəsimi

Eşqi dərk etməyənçin məqam da əfsanədir!

Vəliəhd

Həyatdan əziz olan bir şey tanımıram mən

I Nəsimi

Neçin yaşadığını hələ bilmədiyindən
Ölümün də yerində zərurət olduğunu
Bilmək sənə çətindir.
Həyatı dərk edənçin öz həyatı, öz ömrü
Özününkü deyildir
Həyatda qazandığı eşqin, məhəbbətidir.
Mən də bu məhəbbətin, bu amalın quluyam,
Ölsəm onun yolunda, ululardan uluyam.

Vəliəhd

Bir məni də başa sal, daş deyil ki, ürəyim.
Mənə həyat bəxş edən bir adamın qətlinə
Söylə, necə yol verirəm?

I Nəsimi

Onda ikimizə də, həm ona, həm də mənə
Xilas yolu var isə, razıyam sən deyənə.

Vəliəhd

Yox, yalnız birinizi.

I Nəsimi

Onda onu, tək onu!
Bununla ödəyərsən mənə olan borcunu.

Vəliəhd

Yalvarıram mən sənə!
And verirəm mən sənin eşqinə, əqidənə
Əllərimi batırma
Mənim xilaskarımın qanına, qanın olsun.
Sən ki, insan oğlusan, bir az vicdanın olsun.

I Nəsimi

Yox!

Vəliəhd

Sən insan cildində bir iblissən, bir iblis.
Sən qüvvətli, mən aciz.
İnandığın bir fikir qəlbini buxovladı.
İnsafını ovladı.
Mən Allahın balası, sən iblisin övladı!

(Diz çökür, əllərini göyə qaldırır).

Niyə aciz yaratdın məni, yarəb, sən niyə?
Gözlərimi qapadın həqiqətə, gerçəyə?!

Mənə qüvvət vermədin.
Saray qapılarından o tərəfi sən mənə
Bəs niyə göstərmədin?
Dünya bildim sarayı, demə, dünya gen imiş.
Dünyanın özü qədər mürəkkəb övladım
Anlamaq çətin imiş!
Özün kömək ol mənə, gözlərimi yaxşı aç
Yaxşıya, pisə, yarəb.
Necə ölüm bəxş edim mənə həyat bəxş edən
Belə iblise, yarəb?

I Nəsimi

Ay yazıq, bəd ayaqda Allahdan kömək ummaq
 Bilirsən, nə deməkdir?
 Özünə, öz gücünə inana bilməməkdir.
 Səni xilas edəndə mən düşündüm o zaman
 İbrət götürəcəksən sən o müdhiş qorxudan.
 Hayıf mənim zənnimə! Olduğuntək qalmısan.
 İndi mən dayanmışam ölüm astanasında
 Sən yenə sarsılmısan!

Vəliəhd

O vaxt mənim yerimə qurban getdi Dəyanət,
 Mən susdum... Bu xəyanət
 Hələ unudulmamış,
 Köhnə əzablarımdan hələ xilas olmamış
 Təzə dərdə can verim?
 Nəsiminin yerinə söylə, sənin qətlinə
 Mən necə fərman verim?
 Çətindir. Qorxuram mən
 Allahın qəzəbindən!

I Nəsimi

Neylərsən Zahid oğlu əgər bir də doğulsa?

Vəliəhd

Bu ki, mümkün deyildir.

I Nəsimi

Birdən ölməmiş olsa?

Vəliəhd

Mən ona həsr edirəm öz ömrümü, mən ona!

I Nəsimi

And iç!

Vəliəhd

(Quran çıxarır)

Mən and içirəm bu Allah kəlamına!

I Nəsimi

De yaxşı!
 Bir də and iç,
 Məni tanıdacaqsan Zahidə Nəsimitek!

(sükut)

Susma, and iç, and iç ki, Nəsimi ölməyəcək!

Vəliəhd

Andsız keçinməzmi?

I Nəsimi

Yox!
 Şair yaşasın deyər
 Mən məcburam hər şeyə.

Vəliəhd

Yaxşı, mən and içirəm!

I Nəsimi

Qoy səni qorxutmasın nə şərtlərim, nə andım,
 Sənin əzablarına inandım mən, inandım!
 Daha birçə ricam var, əgər qəbul eləsən,
 Görüşmək istəyirəm Loğmanla təklikdə mən.

Vəliəhd

Yoxsa, o da...

I Nəsimi

Xeyir a... özgə bir niyyətim var,
O, el ağsaqqalıdır, ona vəsiyyətim var.

Vəliəhd

Səni görüşdürərəm, indi buyur.

*(Vəliəhddə I Nəsimi gedir. Lal
gizləndiyi yerdən çıxır)*

Lal

Getdilər.

Bu Həllaci - yetmiş min, o da Nəsimi - yüz min
Sağ ol səni, lal kişi, daha sənin nə dərdin?
Gözətçi! Ey gözətçi!

(Gözətçi gəlir)

Gözətçi

Mən hazırım, ər kimi.

Lal

Get, Zahidə xəbər ver.

Gözətçi

Hansı idi Nəsimi?

Lal

Bu xəbərə müştəri sənşən, ya Zahid ağam?
Qazancından kim keçər? Yəni, belə axmağam?

Gözətçi

Yox, onda mən dəliyəm?
Sənin xeyirin üçün mən təpik döyməliyəm.

Zahidgilə... özzün öl!
İndi heç kəs gic deyil!

Lal

Ə... Zahiddən alarsan.

Gözətçi

Zahiddən sən alarsan.

Lal

(bir dənə axça verir)

Götür, haramın olsun.

Gözətçi

Bu azdır.

Lal

Ax! A qansız.

(bir axça da verir)

Gözətçi

Dinsizin öhdəsindən gələr ancaq imansız.

(Gözətçi gedir. Rəhman gizləndiyi yerdən çıxır)

Rəhman

Ay lotular lotusu, bəs sən, axı, lal idin.
Bizi nə zənn elədin?

(hücrələrin qapısını açır)

Gəlin! Gəlin!

Sübhan

Nə olub?

Rəhman

Bir buna bax.
Casus imiş bu alçaq!

Şəkkək

Mən sizə demədim dağ-daş da casus,
Yaşamaq istəsən, lal ol, dinmə, sus.

Kəramət

Vurum?

Rəhman

İndi vur bunu.
Öldür, köpək oğlunu.

("İnsanü-əkbər" xoru altında dustaqlar Lalı boğur)

Gənc şair

Baş açmaq çətindir bu dolaşıqdan.
Yaxşılıq-yamanlıq! Bir oddan törər.
Ulu Nəsimitək ucalan insan
Bəs necə alçaldı bu casus qədər?!

(Dustaqlar gözətçinin əllərini bağlayıb zindandan qaçırlar.)

BƏŞİNCİ ŞƏKİL

Loğmanın evi. Aypara ilə Dəyanət bağçadan gəlirlər.

Aypara

Demə, həsrətin də olarmış sonu.
Əslində, bilsəm də sağ olduğunu
Yenə ürəyimdə bir ağrı vardı...

Mənə bildiyimi unutturardı...

Dəyanət

İndi inandınmı?

Aypara

İnandım.

Dəyanət

Dayan!
Qoy baxım, elə bil başqalaşmısan.
Sənə çox yaraşır bu mavi paltar,
Axı, mavilikdə səma rəngi var.

Aypara

Qoy görək, səmanın, axı, mənimlə
Nədir uyurluğu?

Dəyanət

Bilmirsən hələ?
Dərin sən, sirlisən sən də göy kimi,
Sənin bu əsrarın çaldı qəlbimi.

Aypara

Dəyanət, bilirsən, böyük sevginin
Qəlbi açıq olur, gözləri bağlı.
Gərək dərin ola, göylərdən dərin,
Qadının ürəyi, kişinin ağlı.
Sənin idrakına bağlanmışam mən.

Dəyanət

Sənsən bu idrakı mənə bəxş edən.
Bu sevgi od vermiş, köz vermiş mənə,
Dünyanı görməyə göz vermiş mənə.

Eşqlə dolanır lap ay da, gün də,
Xilqət maya tutur ancaq eşqdən.
İdrakım üçün də, hissim üçün də
Bil, sənin eşqinə minnətdaram mən.

Aypara

Ancaq unutm ki, üzünə qənsər
Qadını heç zaman tərifləməzlər.

Dəyanət

Ayağı yer tutar?

Aypara

Bəlkə də...

Dəyanət

Əgər
Qəlbi dərindir sə səmələr qədər,
Çatmaz topuğuna təriflər onun.

Aypara

Hər sözü qızıldır Zahid oğlunun.

(Rəhman gəlir.)

Rəhman

Gün aydın!

Aypara

Gün aydın!

Rəhman

Aypara, sən olmasaydın
Biz kimin üstünə qaçardıq? Zahid
Vaxtı dəyişdirib... Bu it oğlu it...

Dəyanət

Nə dedin?

Rəhman

Bağışla, çəş-baş olmuşam,
Dədəm olduğunu unuttum tamam.

Dəyanət

Yaxşı!

Rəhman

Musa sabah asılmalıydı.
Dünən yuxusunda, bilmirəm, nədən
Fikrini dəyişib o ceyran dədəm
Bu gün asacaqlar.

Dəyanət

Uduzduq demək.

Rəhman

Hələ bilmək olmaz, tez ol, tərənək.

(Gedirlər)

Aypara

Gedin, taleyiniz yar olsun sizə,
Tanrı özü çatsın köməyinizə;

(Loğman gəlir.)

Loğman

Gün aydın, a qızım.

Aypara

Ata, gün aydın!
Görüşə bildinmi?

Loğman

Gözlərin aydın!
Zindandan gəlirəm elə indicə,
Xəbər gətirmişəm, xoş xəbər...

Aypara

Necə?

Loğman

Bizim üzüntümüz, demə, nahaqmış,
Dəyanət ölməyib, Dəyanət sağmış,

(sükut)

Həllaci dedi ki, Dəyanət çoxdan
Bizim əqidəyə iman gətirmiş,
Hələ Vəliəhdi bu məqsəd üçün
Dəyanət o gün
Döyüş meydanına qəsdən gətirmiş
Niyə sevinmədin?

(sükut)

Nə olub sənə?
Bir dillənsənə!

Aypara

Mən çoxdan bilirdim...

Loğman

Necə? Bilirdin?

Aypara

Bəli.

Loğman

Bəs neçin
Susurdun? Bəs mənə niyə demirdin?

(sükut)

Bəs Zahid? Atası bilirmi bunu?
Bilirmi oğlunun sağ olduğunu?

Aypara

Yox, bilmir.

Loğman

Açılır bir-bir düyünlər.

Aypara

Ata, istəyirdik elə bu günlər,
Sənlə bu barədə məsləhətləşək.
Desək, necə olar? O, bir atətk
Kömək eləyərmə oğluna?

Loğman

Xeyr!
"Şəhid atasıyam", - deyə fəxr edir,
O, qəbul edərmə bu qəbahəti?
Həm də onun buna çatmaz cürəti.

Aypara

Qoy onun yerinə özünü bir an,
Keçə bilərsənmi öz övladından?

Loğman

Hərə bir cür baxır, qızım, həyata.

Aypara

O, övlad itirmiş atadır, ata!

Loğman

Dəyanətin özü, anlamıram mən
Niyə atasıyla görüşmür, görənlər?

Aypara

O deyir, atamda o inam ki var,
Bilsə Həllaciyə qoşulduğumu
Hirsindən yazığın ürəyi partlar.
Bilməsə yaxşıdır sağ olduğumu.

Loğman

Gördünmü, a qızım, gördünmü heç kəs
Onu balasitək tanıya bilməz.

(sükut)

Aypara

Ata, Həllacidən danış bir az da.

Loğman

Qızım, o üzmədi heç vaxt dayazda,
Düşdü bu dünyanın qeyli-qalına,
Ömrünü xərclədi öz amalına.
Bu gün də vüqarla o böyük insan
Nəsimi yolunda keçir canından.

(Çalapaq gəlir)

Çalapaq

Gün aydın, el oğlu!

Loğman

Xoş gördük səni.

(görüşürlər)

Çalapaq

Deyən, tanımadın?

Loğman

Lüzum yox buna,
Bu qapı açıqdır hər el oğluna.

Çalapaq

Məlhəm kəndindənəm - adım Çalapaq.

Loğman

Özüdür, tanıdım, sən dünyaya bax!
Verdiyi nə varsa, geri alarmış,
Dünyanın qəribə oyunu varmış.

(Loğman Çalapaqı bağrına basır)

Yaman dəyişmişən, tanımadım mən,

Çalapaq

Varmı bu dünyada bir dəyişməyən?

Loğman

Bu qartal qocaya, qızım, yaxşı bax,
Cavanlıq dostumdur mənim Çalapaq.
Qardaşım, bu evə sən xoş gəlmisən.
Gəldiyin yollara qurban olum mən.
Yaxşı, nə var, nə yox? Vətəndən danış!

Çalpapaq

Fəzlullah gedəli, qoca Şirvanın
Əvvəlki şöhrəti, şanı qalmamış.

Loğman

Dözməyib o günə, o müsibətə,
O vaxtdan çəkildim mən də qürbətə.
Gəlişin xeyirmi?

Çalpapaq

Bir oğlum vardı.
Başını birtəhər dolandırardı.
Əkərdi, biçərdi... O, birdən-birə
Dəyişdi, qoşuldu hürufilərə.
Nəsimi sevdası doldu başına,
Biganə kəsildi yar-yoldaşına.
Atıb kəndimizi illərdən bəri
Nəsimi eşqiylə gəzir elləri.

Loğman

Lap sənə oxşayıb.

Çalpapaq

Elədir ki, var.
Onu qınamıram, bir vaxt xəyallar
Məni də uçurtdu belədən-belə.
Həqiqət eşqiylə, haqq istəyiylə...
İndi "oğul" deyə mən başı batmış
Gəzirəm dünyanı hey qarış-qarış.
Bursada rast gəldim bir el oğluna,
Başımdan keçəni danışdım ona.
Mənə bu şəhəri o nişan verdi,
Məni oğul dərdi bura gətirdi.

Təkə Tural olsa bu dərdə düşən,
Dəli olduğuna inanaram mən.
O vaxtdan bu yerdə gəzdim hər yanı,
Bu sevda bürüyüb Azərbaycanı.
Çoxalır günbəgün, artır ilbəl.

Loğman

Elə bu dərddədir indi Hələb də.
Demək, bu tələbdir, boş sevda deyil.
Həqiqət yaşayır hər bir tələbdə!

Çalpapaq

Görünür, belədir.

Loğman

Dəyişib zaman.

Çalpapaq

Kömək et, balamı tapım.

Loğman

Sabahdan
Bir adam qoşaram sənə!

Çalpapaq

Çox gözəl.

Loğman

Mənim qonağımsan, buyur, keç dincəl.

(Loğmanla Çalpapaq yan otağa keçir, Vəliəhd gəlir)

Aypara

Vəliəhd, nə oldu?

Vəliəhd

Nə olacaqmış?
Mənim ciddi-cəhdim tamam nahaqmış.
Nə qədər çalışdım, bir şey çıxmadı,
Ölüm qorxusundan o, karıxmadı.
O, özü-özünə bir düşmən ikən
Neyləyə bilərdim yalvarmaqla mən?
Dua oxudular, qəbul etmədi.
Üç dəfə dalbadal "Ənəlhəq" dedi.
Sonra razılıqla süzdü o, məni,
Saldı boğazına özü ilməni.
Bir anda bir ömrə nöqtə qoyuldu,
Düşünən bir insan birdən yox oldu.

Aypara

Xeyr, yox olmadı, "yox" nə, "var" nədir,
"Yoxluq" da, "varlıq" da fikrimizdədir.
Əslində, nə "yox" var, nə "var" dünyada,
İnsan öz-özünü arar dünyada.

Vəliəhd

Zahid fitva verdi qanun adından:
Asılı qalacaq dar ağacından
Kafərin meyiti üç gün, üç gecə.

Aypara

Anlaya bilmirəm, adamlar necə
Dözür bu dözülməz zülmə, zillətə?
Məəttəl qalmışam bu cəhəletə!

Vəliəhd

Sus, sus, eşitmirəm, danışma, karam.
Musanın qətində mən günahkaram!

Yağışdan qurtarıb yağmura düşdüm,
O tordan çıxmamış, bu tora düşdüm.

(sükut, düşünür)

O necə insandır, anlamıram mən,
Necə keçmək olar tək bir ömürdən?
Onun da bizim tək ürəyi varmı?
İnsanda bu boyda qüdrət olarmı?
Deyirəm, beləsi bir də doğulmaz,
Vallah, doğulmuşda bu qüdrət olmaz.
Təpədən-dırnağa bir amaldı o.
Mənim də qəlbimə kölgə saldı o.

(Düşünür, birdən Ayparaya tərəf çevrilib)

Yox, yox, inanmıram "Ənəlhəqqə" mən!
Allaha asidir "Ənəlhəq" deyən!

(yənə sükut, düşünür)

Amma onlardakı eşqə, cürətə,
Mənəvi qüdrətə və dəyanətə
Mən heyran qalmışam... Bu, nə deməkdir?

Aypara

Allahı özündə dərk eləməkdir!

Vəliəhd

"Ənəlhəq" sözünü təkrar dedikcə
Mənə elə gəldi o, dağa döndü...
Danıb öz boyunu, o böyüdükcə
Böyüklər kiçilib yumağa döndü.
Mən onda bildim ki, nədir cəsarət!
Mənəvi böyüklük, mənəvi qüdrət
Böyüdə bilərmiş insan oğlunu...

Aypara

Elə bu qüdrətdir ucaldan onu!

Vəliəhd

İnsana heç cürə, anlamıram mən,
Bu sonsuz qüdrəti Allahmı vermiş,
Ya insanın özü öz qüdrətindən
Neçə boy yuxarı qalxa bilərmiş?..

(Loğman gəlir)

Loğman

Vəliəhd, gün aydın.

Vəliəhd

Ustad, gün aydın.
Bəs sən hardaydın?

Loğman

Musayla görüşdük, ancaq nə edim,
Mən o müsibətə baxa bilmədim.

(Dəyanətlə Rəhman gəlir. Vəliəhd Dəyanətə diqqətlə baxır)

Loğman

Dəyanət!

Dəyanət

Ustadım!

Loğman

Xoşbəxtəm, şükür!
Taleyim yenə də üzümə gülür.

Vəliəhd

Bu nədir? Yuxumu, ya həqiqətimi?
Bu Dəyanətmi?
Yenə qara basır, deyəsən, mən.

Dəyanət

Xeyr, mən özüməm...

(Vəliəhdə yaxınlaşır)

Əfv et sən mən...
Sırrımı o zaman bildirmədim mən!
Agah eləmədim səni bu işdən.
Axı, demək olmaz vaxtsız hər sözü.

Vəliəhd

İnana bilmirəm... Özüdür, özü!

Dəyanət

Mən o vaxt doğrusu...

Vəliəhd

Hələ bir dayan!
Şükür eləyək ki, sağ-salamatsan.

(qucaqlaşır)

İndi aydın olur çox şeylər mənə,
Amma çox mətləblər sırrdır yenə.

Dəyanət

Nədir sırr?..

(sükut)

Düşünən bir insan kimi
Hürufi məsləkə mənim meylimi
Əvvəldən bilmirdin?

Vəliəhd

Bilirdim, bəli!
Tək bunu bilmirəm, bu vəziyyətə
İndi ağlamalı, yoxsa, gülməli?
Hürufi olubsa, Zahid oğlu da
Biz hara gedirik, hara, ey xuda?

Dəyanət

Hürufi qayəsi danmır xudanı.

Vəliəhd

Bəs sizin xudaya sevginiz hanı?

Dəyanət

İnsana məhəbbət olmayan yerdə
Allahı axtarma düşüncələrdə.
Allaha çatmağın yolu, nəhayət,
İnsan ürəyindən keçir duyğutək.
Allaha məhəbbət, ona itaət
İnsana sevgidən başlasın gərək!

Loğman

İnsan qüdrətinə şəkk eləmə sən,
Heç kəs anasından igid doğulmur.
Bəzən göstərdiyi şücaətindən
İnsanın özünün xəbəri olmur.

Aypara

Götür Nəsimini... Onun hər sözü
Aşıb keçəcəkdir min-min çağları.
Çarəsiz ölümə məhkumkən özü,
Ancaq ölümsüzdür yaratdıqları.
Allah yaratdığı insanla birdən

Durur üzbəüz.
Allahın əsəri - insan ölürkən,
İnsanın əsəri - sənət ölümsüz!

Vəliəhd

Ölümsüz sənəti yaradan insan,
Özünü Allaha borcludur!

Dəyanət

Dayan!
Bu qadir insana varmı, özün de,
Adıca bir hörmət bu məmləkətdə?

Vəliəhd

Nə deyim?.. Sən burda haqlısan, ancaq
Taleyin hökmündən mümkünmü qaçmaq?

Dəyanət

Bəli, yüksəlişə qanadlanırkən
Yenidən yaradır özünü insan.

Vəliəhd

Demək, həm xalıqdır, həm məxluq insan?

Dəyanət

Bəli, həm varlıqdır, həm yoxluq insan.

Vəliəhd

Qəliz məsələdir bunlar, çox qəliz,
Yox, allah yolundan ayrılmayaq biz.

Dəyanət

Allahın yolu da elə bu yoldur.

Vəliəhd

Xeyr, insan oğlu Allaha quldur,
Onun şərəfidir Allaha qulluq.

Dəyanət

Allahın qulluğa ehtiyacı yox!

Loğman

Allah insanlara fəhm, ağıl tək
Bir qüdrət verib ki, hiss edək, bilək.
Allah insanları yaradıbdı ki,
Biz onu dərk edib, ona yüksələk.

Rəhman gəlir, onlara qulaq asır.

Vəliəhd

Ey ustad, vaxtında söylə, bəs neçin
Bu gizli hikməti mənə demirdin?

Loğman

Çox şeyi demişəm, çatmayıb sənə.
Demişəm, ay oğul, deyirəm yenə:
Mən nə hürufiyəm, nə də dindaram,
Harda həqiqət var, orda mən varam.
Yalandır, riyadır qatı düşmənim,
Mütləq həqiqətdir Allahım mənim.
Bu idrak yolunda biz insan olduq,
Sən idraka söykən, etiqada yox!

Vəliəhd

Sizin hamınızın fikri bir imiş!
Saray da ölkədən bixəbər imiş!

Loğman

Yenə də bir yerdə görürəm sizi,
Sevin, başa düşün bir-birinizi.

Dəyanət

Başə düşməyimiz çətindir bir az.

Aypara

Niyə?

Dəyanət

Sularımız bir arxdan axmaz

Rəhman

Vəliəhd arxını balaca əysə,
Qarışar bizə.

Vəliəhd

Hələ öz yolumu əyməmişəm mən.

Dəyanət

O da vüqarını əymədiyindən
Düşdü bələlara. Belədir zaman.

Vəliəhd

Dayan, tanış gəlir mənə bu oğlan.
Söylə, biz səninlə harda görüşdük?

Rəhman

Əcəb, dilimizdən bəlayə düşdük,
Bir kəndli babayam, əslinə baxsan.

Vəliəhd

Hə... rüşvət almaqda amma qoçaqsan...

Rəhman

Vəliəhd, bağışla, əvvəlcədən biz
Bilirdik, zindana gələcəksiniz
İstədik öyrənək, Vəliəhd təki,
Varmı xəbəriniz ölkənizdəki
Eybəcər işlərdən... Odu ki, qəsdən,
Yalandan dedim ki, rüşvətxoram mən.

Vəliəhd

Nə oldu?

Rəhman

Gördük ki, bixəbərsiniz,
Hələ başlanmayıb həyat dersiniz.

Vəliəhd

Başlanır... Tələsmə... Baxıram önə,
Baxıram arxaya...

Loğman

Mətləb üstünə
Gəlsək yaxşı olar.

Vəliəhd

Buyurun.

Loğman

Oğul!

Vəliəhd

Ağlım da çayıbdır.

Loğman

Bir az sakit ol!
Musanın önündə sən and içmişən.

Vəliəhd

Bəli, söz vermişəm Həllaciyə mən
Nəsimi zindandan azad olacaq.

Dəyanət

Bunu istəyirdik biz səndən.

Rəhman

Ancaq...
Başqa bir xəbər də eşitdim indi.

Aypara

Nə xəbər?

Rəhman

(Dəyanəti göstərir)

Dədəsi Zahid əfəndi
Bu gün saldı bizi başqa bir oda.
Həllaci Musanın anasını da
Tutdurub, saldırıb zindana dünən
Belə cüvəllağı görməmişəm mən.

Loğman

Bu pis oldu.

Rəhman

İndi girovdur ana,
Bu gün car çəkdirib Zahid hər yana:
Deyib ki, Musanın varsa qeyrəti,
Gərək götürməyə bu qəbahəti.
Gərək təslim edə özünü, şəksiz.

Aypara

Gör, nə yaman yerdə axşamladıq biz.

Dəyanət

Onlar elə bilir Həllaci sağdır,
Mütləq bu fənd ilə tutulacaqdır.

Aypara

Xilas etməsəniz əgər siz onu,
Zindanda qalacaq ömrü uzununu.

Loğman

İndi varmı buna bir tədbiriniz?

Dəyanət

Yenə Vəliəhddir güman yerimiz.

Vəliəhd

İndi mənim sizə bir sualım var:
Musanın nəşini kim oğurlayar?

Rəhman

Mən!

Dəyanət

Dayan! Düşündüm bunu mən bayaq,
Meyit lap bu gecə oğurlanacaq.

Loğman

Onu dəfn eləmək vacibdir bizə.
Di gedin, eşq olsun iradənizə!

VI ŞƏKİL

Zindan. Başı sarıqlı gözətçi II Nəsimini götürür.

Gözətçi

Keç görək, səndən də su içmir gözüüm.

(II Nəsimini itələyir)

II Nəsimi

Dayan, görürsən ki, keçirəm özüm,
Daha itələmək nə üçün?

Gözətçi

Saxla!

Mən də bu dünyada öz kamalımla
Bir iş görməliyəm, ya yox?

II Nəsimi

Öz ağlın
İşləyir demək
Dustağı zindana itələyəndə?

Gözətçi

Bura bax, sən də
Mənə lağ eləmə, ay ağı "daşqın",
Ağlım olmasaydı, ağlılların
Ağlına gözətçi olardım mən?

II Nəsimi

Əlbəttə, görünür hərəkətindən.
Başına nə olub?

Gözətçi

Bilmirsən mөгər
Ağıllı başları əzişdirirlər?
Bəs xəbərin yoxdur? Dustaqlar o gün
Məni də döydülər.

II Nəsimi

Axı, nə üçün?

Gözətçi

Qaydadır, həmişə qoç savaşında...

II Nəsimi

Çomaq sınımalıdır itin başında.

Gözətçi

Döydülər, qaçdılar.

II Nəsimi

Bəs o, nə oldu?

Gözətçi

Kim?

II Nəsimi

Mənim yoldaşım.

Gözətçi

Divan quruldu...

(birdən nə fikirləşirsə, dayanır)

Əşşi, mən nə bilim sonra nə oldu.
Əgər bunu bilmək gərəyindisə,
Cibindən özünü göstərsin kisé.
Üç axça bəsimdir.

II Nəsimi

Alçaq, di itil!

Gözətçi

Ey, pulsuz ucalıq, gərəyim deyil,
Pullu alçaqlığı mənə ver amma.

(Vəliəhd gəlir. Gözətçi onu görüb özünü itirir)

Mən ağzı bütövəm, məndən söz alma!
Bayaqdan utanmır, qızarmır, elə
Məndən sirr soruşur...

Vəliəhd

Yaxşı, çıx çölə!

(Gözətçi gedir).

II Nəsimi

Doğrudan, o, nə oldu?..

(sükut)

O, Nəsimi deyil ha...
Nəsimi önündədir.

Vəliəhd

Bilirəm.

II Nəsimi

Bəs o hanı? Susma, de danışsana!

Vəliəhd

Ölümüylə, elə bil, o, hər arzuya çatdı,
Özünü qurban verib, Nəsimini yaşatdı.

II Nəsimi

Bəs, əslində, kim idi?

Vəliəhd

O Həllaci Musaydı... O, onsuz da gec, ya tez
Ölümə məhkum idi.

II Nəsimi

Musa? Yox, həqiqəti ya siz gizlədirsiniz,
Ya da sizi aldadıb.

Vəliəhd

Axı, onu, ey ustad, yaxşı tanıyıram mən.
Bir zaman o, məni də xilas edib ölümdən.

II Nəsimi

Bəs beləysə, budurmu yaxşılığın əvəzi?
Söylə, səni ölümdən xilas edən bir kəsi
Niyə xilas etmədin?

Vəliəhd

Çox yalvarıb-yaxardım, dediyindən dönmədi.
"Siz Nəsimi adıyla məni öldürün, - dedi.
Təki şair yaşasın!"

II Nəsimi

Bəsdir, bəsdir, sus daha!
Budur sədaqətiniz uydugunuz Allaha?
Kaş, mən, kaş, mən öləydim o bədbəxtin yerinə.

Vəliəhd

Bunun sizə xeyri nə?
Bu etiraz nahaqdır.
Vicdanınız önündə sizin üzünüz ağdır.

II Nəsimi

Mən uduzdum, mən yenə,
Qalib gəldi o mənə!

Vəliəhd

(heyrat içində).

Ölümlə qalibiyyət, axı, sığmır bir yerə!

II Nəsimi

Qalib gəlir özündən min dəfə güclülərə
Ölümdən çəkinməyən -
Ölümüylə iş görüb, ölümüylə söz deyən!

Vəliəhd

Sizin yolun, deməli, ölümmüş son qayəsi?

II Nəsimi

Yox, əksinə, həyatdır bizim yolun qayəsi!
Qayə - bir ehtiyacın, bir tələbin oğludur.
Göydən düşmür qayə də, qayə - həyatdan doğur.
Bizim təriqətimiz axıdılan günahsız
O qanlardan yaranmış.
İnsan ləyaqətini alçaldıb təhqir edən
Zindanlardan yaranmış.
Şərəfini, şanını qaytarmaqçın insana
"Özünü insan kimi dərk et", - dedik biz ona!
Fikir də, arzular da ürekdə dustaq ikən,
Düşünməyin özü də insana yasaq ikən,
Bizim ləyaqətimiz, eşqimiz tapdanırkən,
Yalanlar da qudurub həqiqəti danırkən,
Allah necə götürür yaratdığı insanın
Bir qula dönməsini?
Göylərdə uçmalıykən yerdə sürünməsini?

Azad insan fitrəti zülm əlində qul olmuş,
İnsan ləyaqətinin üzərində qurulmuş
Bizim təriqətimiz, hər duamız, ayəmiz,
Sənə aydın oldumu indi bizim qayəmiz?

Vəliəhd

Bircə şeyi bilirəm:
Vaxt tərsinə dolandı.
Həllaciyə verdiyim sözü, içdiyim andı
Yerinə yetirməli!
İndi məni dinləyin:
Ölən Musa deyildi.

II Nəsimi

Bəs kim idi?

Vəliəhd

Nəsimi!
Sənsə varlı bir qızı sevən bir aşıq kimi
Bu məhəbbət namına
Ürəkdən vurulmuşan Nəsimi kəlamına.
Atama dünən axşam
Mən səni, ey Nəsimi, bax belə tanıtmışam.

(sükut)

Hə, nə oldu? Buna da bir sözün var?

II Nəsimi

Sözüm yox!
Amma...Amma...

Vəliəhd

Dayanın! Ammalara lüzum yox!

(Zahid gəlir)

Zahid

(II Nəsimiyə)

Hə... yenə Nəsimisən?
Yoxsa, adın dəyişdi?
Sən allah, bu nə işdi?

II Nəsimi

Nəsimiyəm yenə də.
Bu dünyanın dərđini daşıyıram sinədə.

Zahid

Bu dünyanın dərđləri necə sığır sinəyə?
Bu dünyadan sənə nə?
Öz dərđinə ağla sən.
Gülməlidir... özünə umac ova bilməyən,
Bu boyda dünyamıza əriştəmi kəsəcək?
Hələ, gör, öz başından hansı yellər əsəcək.

II Nəsimi

Hədələmə sən məni, mən qorxmuram ölümdən.
Barmağını kəssələr, dözəmməzsən amma sən.
Zahid, tapındığına inansaydın sən əgər
Çəkinməzdin ölümdən sən özün də tük qədər.

Zahid

Bunlar iblis insanın uydurduğu hiylədir,
Sənin dediklərin də Allahın hökmüylədir.
Yaradanın öz hökmü, bu hökmün nizamı var,
Bir tərəfdən yaranan o tərəfdən yox olar.
İnsanın iradəsi bu qədər qadirdirsə,
Onda buyur, hökm elə
Bahar dönüb qış olsun,

Axı, insan nədir ki, onun iradəsiylə
Allahın yaratdığı nizam dağılmış olsun?

II Nəsimi

Dünyanın nizamını qurmaq üçün yenidən
İnsan doğulmuşam mən.
Ulduz kəhkəşanında mən də göyə nur saçan
Bir ulduzam, bir ayam,
Ucalardan ucayam!

Zahid

Təpəyə dağ deməklə təpə necə ucalar?
Əgər insan ucaysa, ona uca deməyin
Axı, nə mənası var?

II Nəsimi

İnsan alçaldılarda ona ucalığı
Xatırlatmaq gərəkdir.
İnsan öz idrakıyla, elə uca deməkdir!

Zahid

Sən ki, öz kamalınla belə lovğalanırsan,
Söylə, kimi dünyada ən ağıllı sanırısan?

II Nəsimi

Öz ağıllıya düşünüb, eşqlə yol gedəni.

Zahid

Mən ağıllı sanıram aqlını gizlədəni.

Vəliəhd

Kəsin mübahisəni, işə keçək nəhayət.

*(II Nəsiminin azad olması barədə fərmanı
Zahidə təqdim edir.)*

II Nəsimi

Lakin zülm üzərində qurulan bir səltənət
İnsanı alçatmasa, özü ucala bilməz.

Zahid

Kimdir o alçalan kəs?

II Nəsimi

(Zahidə)

İslam şəraitində həbs varmı qadına?

Zahid

Var!

II Nəsimi

Yalanı uydurma sən şəriət adına.

Zahid

Sözün nədir?

II Nəsimi

Musanın anası zindandır?

Zahid

Bəli, Həllaci gəlsə, anası amandır.

Vəliəhd

Azad elə sən onu!

Zahid

Azad olacaq... Əvvəl gərək tapaq oğlunu.

II Nəsimi

Onu tapmayacaqsan.

Zahid

Niyə?

II Nəsimi

Yaman oyaqsan!

Zahid

Nə demək istəyirsən?

*(Vəliəhd həyəcan keçirir. II Nəsimiyə
işarə edir ki, sussun).*

II Nəsimi

Musa ölüdür artıq.

Zahid

Bunu çoxdan deyəydin, yasını saxlayaydıq.

Vəliəhd

Hə... Mənə də dedilər, öldürüblər Musanı.

Zahid

Öldürüblər? Bəs onda onun meyidi hanı?
Hanı onu öldürən? Gəlsin, onu ucaldaq.
Bəs yetmiş min dinardan niyə keçir o qoçaq?
Bunlar quru sözdü, söz!

II Nəsimi

Bil, Nəsimi deyildi o gün öldürdüyünüz.

Zahid

Necə?

Vəliəhd

(II Nəsimiyə yavaşca).

Düzələn işə pəl qatmayın, axı... Siz...

Zahid

Nə dedin?

II Nəsimi

Dediyimi dedim mən.

(Vəliəhd Zahidi kənara çəkir)

Vəliəhd

Vallah, o, dəli olub eşqinin şiddətindən.

Zahid

Yaxşı, kimdi de görək bu dəlini sevən qız?

Vəliəhd

Biri var.

(Zahid şübhəli nəzərlərlə onları süzür, II Nəsimiyə)

Zahid

De, kim idi o gün bəs asdığımız?

II Nəsimi

Həllaci Musa!

Zahid

Necə? Onda kimdir Nəsimi

II Nəsimi

Mən!

Vəliəhd

(Zahidi kənara çəkir).

Görmürsən? Oynadır o, bizi uşaq kimi...

Zahid

Yox! Yox! Burda nə isə... bir sirr var, düyün var
Demək, sənsən Nəsimi?

II Nəsimi

Bəli, mənəm!

Zahid

Nə olar,
Artıq dərdi-sərim yox.
Demək, dünən Musadan
Oğlumun qisasını almışam, xəbərim yox.
Dünən asdıq Musanı,
Sabah da Nəsimini.

Vəliəhd

Bəs sübut?

Zahid

Sübut... Ana!

(Zahid fikrə gedir. Birdən nəşə tapmış kimi II Nəsimiyə tərəf dönür)

Tapdım! İndi qarını apararam meydana,
Həllacinin nəşini göstərəm mən ona.
O tanısa oğlunu gören kimi əlbəəl,
Demək, o Həllacidir, sən Nəsimi, çox gözəl!

Zahid gedir. Vəliəhd II Nəsiminin yaxasından tutub silkəloyir.

Vəliəhd

Sən neylədin? Neylədin? Nəyə gərək, de bunlar?
Sənin xilasın üçün qurulan bu oyunlar
Hədər oldu... Sən özün bu qurğunu uçurdun.
Sənə ömür bəxş edən o böyük insanın da
Qəsdini yerə vurdun!
Təhqir etdin sən onu.
Sən incitdin bununla onun o pak ruhunu.

II Nəsimi

Polad idim...
O, mənim əvəzimə ölürkən
Mən sındım, mən əyildim.
Bu yerdə bəs mən onun
Ağbirçək anasını düşünməli deyildim?

Vəliəhd

(Vəliəhd tərək-silah olur)

Ax! Sən necə güclüsən! Bu gücü yendirməyə
Daha məndə dözümlü yox!
Səndəki bu məntiqə, səndəki bu ürəyə
Artıq mənim sözümlü yox.

(Vəliəhd diz çökür)

Məni ərsə ucaltdın, mən həmişə fərs idim,
Qəbul et müridliyə, sən məni, ey mürsədim.
Apar sirr dünyasına tutub əlimdən məni,
Xəliqimsən, yenedən sən yaratdın, sən məni!

II Nəsimi

Qalx, əməl çarpınmalı hər kəlmədə, hər sözdə.
Ey sabahın əmiri, bizim nəzərimizdə
Şahlıq - alçalmadısa, müridlik - ucalmadı.

Vəliəhd

Mənimçün şahlığın da bir mənası qalmadı.

II Nəsimi

Bax, indi bir anlığa
Zəfər çaldı içində yaxşılıq yamanlığa.
Dünyəvi sultanlığı mənəvi sultanlığa
Dəyişmək istəyənlər,
"Haqqa qulam" - deyənlər,
Bil ki, sözümdən əvvəl özünü dəyişməli.
İztirablar odunda yana-yana bişməli!
Sənsə oddan keçməmiş bişdiyini deyirsən,
Təriqəti bilməmiş müridlik istəyirsən?

Vəliəhd

Mən adi bir insanam bütün insanlar kimi.
Ancaq bu neçə gündə mənim gördüklərimi
Əgər danışsaydılar inanmazdım mən buna.
And içərdim bunların uydurma olduğuna.
Lakin... öz gözlərimlə gördüm bütün bunları,
Dinlədim haqlı ikən haqsız sayılanları.
Böyük hesab etdiyim rütbəli güclülərin
Gördüm kiçikliyi, mənən çürüklüyünü.
Amma kiçik sandığım sizintək gücsüzlərin
Gördüm dəyanətini, gördüm böyüklüyünü.
Yuxudaydım, ey ustad, indi oyanmışam mən.
Qanmadığım çox şeyi yaxşıca qanmışam mən.
Demə, mən ömrüm boyu heçə səcdə qılmışam.
Axı, sən nə biləsən, mən necə sarsılmışam.

II Nəsimi

Yaxşı, onda bir neçə sualıma cavab ver.

Vəliəhd

Buyur, mürid qul kimi mürşidini dinləyir.

II Nəsimi

İndi ana meydanda meyiti görən kimi
Taniyacaq, deyilmi?
Bilinəcək Zahidi aldatmağın... İndi sən
Bunu düşün, Əmirə nə cavab verəcəksən?

Vəliəhd

Öz arzusu, məqsədi düşündürür hər kəsi,
Onlar üçün dərddimidir
Nəsiminin yerinə Həllacının ölmesi?
Saray üçün onların ikisi də qorxulu!
Bu qorxudan xilasın tək çarəsi, tək yolu -
Ölümüdür onların, Zahid üçün fərqi nə -
Hansı düşüb axıra, hansı düşüb əvvələ.

II Nəsimi

Desələr, bəs nə üçün sən bizi aldatmısan,
Nəsiminin yerinə Həllacini satmısan?
Buna nədir cavabın?

Vəliəhd

Bildim kim olduğunu deyərəm ki, mən onun,
Aldım intiqamını ondan Zahid oğlunun.

II Nəsimi

Umacağın böyükmüş sənin bu boş həyatdan.
Qorxun ölümdən imiş, qorxun yoxmuş həyatdan.
Könül adamlarına keçir dərddən, zülümdən,
Qorxur bu boş həyatdan, ancaq qorxmur ölümdən.

Vəliəhd

Ey mürşidim!

II Nəsimi

Bir dayan!

Söylə, məni sən neçin

Xilas etmək istədin?

Vəliəhd

Bayaq dedim, yox idi az arzum, öz məqsədim,

Ona verdim sözə əməl etmək istədim.

Sonra... Səni görüncə ona haqq verdim, ustad,

Mən də sənin eşqinə iman gətirdim, ustad.

İndi səni ölümdən xilas etməliyəm mən.

Ustad, Həllaci Musa

Nəsiminin yolunda öz canından keçdisə

Düz elədi... Sən isə

Ömrünü başa vurmuş bir qarıdan öteri

Aldığına dəyərmə verdiyinin dəyəri?

II Nəsimi

O anadır, xalıqdır, o torpaqdır, o yerdir.

Bütün yaranmışlara o ən uca dəyərdir.

Musa getdi ölümə,

Mənim kimi yaranmış bir insanın yolunda,

Mən gedirəm ölümə

Səni, məni, Musanı yaradanın yolunda.

Vəliəhd

Mən iki zidd istəyin arasında çəşmişəm,

Həm sənə, həm də ona xeyir arzulayırkən

Şərlə qarşılaşmışam.

O, məni düşünmədi, heç olmasa sən düşün.

Axı, mən də insanam, çox ağırdır mənimçün

Sənə "haqlı" deməyim,

Ona olan borcumu sənin xilasınla da

Ödəyə bilməməyim...

II Nəsimi

Bu yaxşılıq deyildir, yaxşılığa əvəzdir.

Borc ödəmək - qərəzdir.

Qərəzsiz yaxşılıqdan uzaqdasan sən hələ,

Doğulmağın gerçəkdir, qundaqdasan sən hələ.

Vəliəhd

(diz çökür).

Hazırım müridliyə, mən hazırım, qəbul et!

II Nəsimi

Hazırlıqsız, ey yolçu, yola çıxmaq qəbahət!

Qalx ayağa!

(Zahid gəlir)

Zahid

Bu nədir?

Nələr görür gözlərim?

Şükürlər! Günü-gündən çoxalır dinsizlərim.

Vəliəhd öz təxtini mürtdələrə satırkən

Allaha sədaqəti kimdən umum indi mən?

Görən kimi tanıdı Həllacini anası,

Ərşə çıxdı naləsi.

(pauza)

O, Nəsimi deyilmiş, gör, necə rüsvay olduq!

Camaatın gözündə heçə dönüb zay olduq.

(Vəliəhdə)

Yeganə balamı da qurban verdim sənə mən.
 Biz sənin xeyrin üçün xeyrimizdən keçirkən
 Sən niyə su tökürsən özgə dəyirmanına?
 Niyə düşməni kəsildin sən öz xanımınə?
 Öz isticə aşına sən niyə su qatmısan?
 Sən bizi aldadırkən özünü aldatmısan.
 Yaxşı mən getdim, görək,
 Allahın yazdığından bəndə necə dönəcək?!

(Zahid çıxır, başqa hücrədə gizlənib onlara qulaq asır)

Vəliəhd

Xilas oldu ana da,
 Sözüün varmı buna da?

(sükut)

Hazır olun, bu axşam Sizi qaçıracığam.

(Vəliəhd gedir. II Nəsimi fikirli gəzinir.
 Zahid gizləndiyi yerdən çıxıb gözetçiyə)

Zahid

Bunu elə bu saat sal o məxfi zindana,
 Açarı da ver mənə!

(Zahid zindana keçir)

Demək, sən sən Nəsimi?

II Nəsimi

Bəli, mənəm!

Zahid

Çox gözəl,

Allah idin sən əvvəl,
 Laməkandın, ruh idin,
 Nəfəs idin, səs idin,
 Gözə görünməz idin,
 Niyə gözə görünüb ələ keçdin sən, niyə?
 Allaha bax, sən Allah, Allah düşüb tələyə.
 Elə güman etmə ki, sən xilas olacaqsan,
 Sabah asılacaqsan,
 Su daşar qab dolanda,
 Sən günəş batacaqsan, o günəş doğulanda!

YEDDİNCİ ŞƏKİL

Meydan. Baş tərəfdə dar ağacı. Sağdan Loğmanla Aypara,
 soldan Vəliəhd görünür.

Aypara

Vəliəhd, nə xəbər?

(sükut)

Nə olub sənə?

(sükut)

Loğman

Oğul, desənə!

Vəliəhd

Zəhmətim zay oldu, bacarmadım mən.
 Zahid qabaqlayıb məni dünəndən.
 Salıb Nəsimini məxfi zindana.

Loğman

Bəlkə, gözətçiyə...

Vəliəhd

Dünən mən ona

Çox şey vəd elədim, o, gülüb dedi:

Açar məndə deyil, Zahid bəydədi.

Aypara

Bəs indi neyləyək?

Vəliəhd

Çox acizəm mən.

Zahid fitvasını verib dünəndən.

Bu gün asılacaq.

Aypara

Nə danışırısan?

Vəliəhd

Budur, dar ağacı...

Loğman

Başqa bir güman

Yoxmudur?

Vəliəhd

Düz işi o, özü əydi,

Əgər kimliyini bildirməseydi

Hər şey qurtarmışdı... yaman inaddı

Bilərək özünü o, oda atdı.

(Kəndlilər görünür)

Loğman

Gələn var, çəkilek!

(Vəliəhd, Aypara və Loğman gedir)

Sübhan

Mat qalmışam mən.

Deyirəm görən

Necə qaçırıblar meyidi burdan?

Gözətçi yox imiş?

Rəhman

Gözətçilərdən

Deyirlər, birinə rüşvət veriblər.

Sonra üçünü də kefləndiriblər.

Odur gətirirlər.

Kəramət

Özüdür, görən?

Sübhan

Onu Allah bilir.

Kəramət

İnanmıram mən.

Qabaqda Zahid dua oxuya-oxuya gəlir.
Arxasınca II Nəsimi sağ-solunda gözətçilər gəlir.

Zahid

Ey mömin bəndələr, ey müsəlmanlar,

Qətdən əvvəlcə sizə sözüüm var.

Peyğəmbər eşqinə, imam eşqinə

Salavat zikir edin!

(Hamı salavat çevirir)

Qurana, dinə
Şəkk edən alacaq öz cəzasını.
Həm də itirəcək o dünyasını...
Qətlə yetirildi neçə il əvvəl
Fəzlullah - o mürtəd, alim - biəməl.

Gənc şair

Fəzlullah heç zaman mürtəd olmayıb.

Rəhman

Bizim qəlbimizdə yeri var onun.

Sübhan

Unudulmayıb!

Şəkkak

Unudulmayıb!

Zahid

Nəsimi adıyla o gün Musanı
Qətl etdik...

Rəhman

Bəs burda həqiqət hamı?

Zahid

Bizi aldadıblar.

Kəramət

Kim aldadıb, kim?

Zahid

Həmən Höllacinin özü.

Rəhman

Bəs hakim,
Nədən ötrü imiş? Niyə aldanıb?

Kəramət

Bəlkə, həqiqəti o, qəsdən danıb?

Sübhan

Hardaydı bəs sizin öz düşüncəniz?

Zahid

Camaat, səbr edin, aldansaq da biz
Bir şey itirmədik, haqq ki, bizdədir.
Budur, Nəsimi də önünüzdədir.

Rəhman

Görəsən, neçənci Nəsimidir bu?

Kəramət

On üçüncüsüdür.

Sübhan

Bu ki, nəş oldu.

Zahid

Elə Nəsimi də nəşdə pəş oldu?

(Əmir, Vəliəhd, Vəzir, əyanlar və Loğman gəlir.
Camaat Əmirin önündə baş əyir)

Bu gün bu meydana əlahəzrətin
Təşrif buyurması şərəfdir bizə.
Camaat, bilin ki, bu şərəfətin
İşığı nur verir gözlərimizə.

Rəhman*(Kəramətin qulağına)*

Şərəfin yükündən sındı belimiz,
Nə qədər daşıyaq bu minnəti biz?

Zahid

Bizim alimlərin maymaqlığından
Kafirlər əlində mür-müc olmuşuq.
Camaat, bilin ki, ehkamdır Quran,
Onun bir təfsirə ehtiyacı yox!
Təfsir arxasında ehkamı danıb
Qurani-Kərimi təftiş başlanıb.

Gənc şair

Verib ürəyini haqqa, gerçəyə,
Axtarır, axtarır həmişə insan.
Niyə qorxursunuz, bilmirəm niyə,
İnsanın həqiqət axtarışından?

*(Çalpapaq gəlir. II Nəsimini diqqətlə süzür)***Zahid**

Bilin, agah olun, islam da birdir,
Şəriət də birdir, Quran da birdir,
Şəriətdən başqa yoxdur təriqət,
Buna nə həcət?
İslamda vahid var, bir, iki yoxdur,
Allah yeganədir, şeriki yoxdur.
Allah kəlamıdır müqəddəs Quran,
Onu təfsir edən, ona qulp qoyan,
Dinin düşmənidir, yalnız bu qədər!
Dinsizdir Qurani təftiş edənlər.

II Nəsimi

Zahid, sən özün yaxşı bilirsen, yaranışdan
Allahın öz övladıdır insan.
Övladı danırkən atanı sən necə sevdin?
Yaxdın kitabı, bəs yazanı sən necə sevdin?
Məxluqu danıb, xaliqə qulluq nə deməkdir?
Haqdan yan ötüb, zülmə oğulluq nə deməkdir?
Bəs öz balasından
Allaha çuğulluq nə deməkdir?

Zahid

Ölümə məhkumdur şəkk edib göyə
Yerdə zir-zibili eşən qarğalar,
“Mənəm Allah” - deyə, “Ənəlhəq” - deyə
Allahlıq eşqinə düşən qarğalar.
Onlardan biri də budur dayanmış.
O, Qurani danmış, o, dini danmış,
Şəriət adından, Quran adından
Dardan asılacaq bu gün bu nadan
Nəsimi Şirvani.

II Nəsimi

Görün, kim kimi
Nadan adlandırır.

Çalpapaq*(Loğmana)*

Budur Nəsimi?

*(Loğman başı ilə təsdiqləyir. Çalpapaq Loğmanın
qulağına nəşə pıçıldayır.
Loğman II Nəsimini diqqətlə süzür)*

Loğman

Sən nə danışırısan?

Çalpaapaq

Bəli!

Loğman

(Çalpaapağa).

Bəri dur!

Hökmdar, sözüm var, izn ver.

Əmir

Buyur.

Loğman

A bala, doğrudan sən Nəsimisən?

II Nəsimi

Demişəm, deyirəm, Nəsimiyəm mən.

Loğman

Ay oğul, bir düşün, inad göstərmə,

Gəl, öz həyatını güdaza vermə.

(Zahidə müraciətlə)

Məqsəd bu adamı öldürməkdirsə,
Öldürün, sözüm yox! Nə deyim sizə.

Ancaq bu oğlanı tanıyıram mən,

Bu Nəsimi deyil! And olsun göyə!

Sübhan

Necə?

Kəramət

Bəs niyə?

(Vəliəhd ayağa qalxır, heyrətlə II Nəsimini süzür)

Loğman

Sübut tələb edir həmişə qanun.

Zahid

Axı, sən indicə özündən sordun.

Nə dedi?

Loğman

Məhkumun sözü nə vaxtdan

Sübut sayılıbdır, Zahid? Heç zaman!

Hələ cani deyil, caniyəm deyən.

Getdiyim Kəbəyə and içirəm mən.

Bu adam Nəsimi deyil, hökmdar,

Bəlkə, əlinizdə başqa sübut var?

Zahid

Kişi təqsirini alır boynuna,

Əlavə bir sübut nə gərək buna?

Loğman, gəl, əl götür bu inadından.

Loğman

Mən tələb edirəm qanun adından.

Zahid

Mənəm din xadimi, qarışma, Loğman,

Budur, hökmdar da susur bayaqdan.

Dinin fitvasına qarışmaq olmaz.

Loğman

Biz də bu işləri qanırıq az-maz,
Dəlilsiz keçinmir qanun da, din də,
Əvvəl, sübut elə!

II Nəsimi

Ölmək üçün də
Adamın əlində sübut gerekmiş.
Elə bil, yerimə bu, öləcəkmiş!

Zahid

Ay sağ ol! Deginən, axı, sənə nə?

Rəhman

İşə bax! Öldürmək istədiyinə
Hələ bir "sağ ol" da sızır.

Zahid

(Loğmana)

Bəri dur!

Vəliəhd

(Əmirə)

Şah babam, sən Allah, sən onu susdur!
Nəsimi deyilsə bu şəxs, hökmdar,
Onu öldürməyin nə mənası var?

Zahid

Nəsimi adıyla ölümə gedən
Yüz qat qorxuludur bir Nəsimidən.
Bu adam Nəsimi olmasa belə,
Ölümə layıqdır hərəkətiylə.

Loğman

Amma şəxsiyyəti bilinməyən kəs
Şəriətə görə asıla bilməz.

Zahid tamam tərək-silah olur. Ortaya dərin sükut sökür.
İzdihamın içərisindən Çalapaq çıxır, hökmdarın qarşısına gəlir.

Çalapaq

Məni də dinləyin, böyük hökmdar,
Şirvandan gəlmişəm, sizə sözüm var.

Əmir

Yaxın gəl.

Çalapaq

Hökmdar, düz deyir Loğman.
Mənim övladımdır bu cavan oğlan.
Adı da Turaldır, sorun özündən.
O, Nəsimi deyil, yalvarıram mən,
Onu azad edin.

(Dərin sükut)

Oğul, dinsənə!
Hökmdar, bağışla onu sən mənə.
Onu öldürməklə bir şey düzəlmir.

(Əmirin ayaqlarına döşənir)

II Nəsimi - Tural

- Qalx, ata!

Çalapaq

Özüne yazığın gəlmir,
Barı məni düşün.

- II Nəsimi - Tural

Ata, qalx, ata
Sənə yaraşarmı alçalmaq, ata?

Zahid

Siz nə deyirsiniz indi hökmdar?

Əmir

Mənim bu adama suallarım var:
Ölümü həyatdan uca tutursan.
Yaşamaq bu qədər ucuzmuş, oğlan?

II Nəsimi - Tural

Zülmə həmişə üz-üzə gəldim,
Usanıb yoruldu, düzü, mən daha.
Görürəm, yamanca üstələnmişəm,
Yoxdur umacağım zülmədən daha.

Əmir

Amalın nə imiş, de görək sənin?
Kimdir bu dünyada dostun, düşmənin?

II Nəsimi - Tural

Yoxdur bir sərvətim sözümdən özgə,
Əlacım qalmadı dözümdən özgə,
Düşmənim özüməm, özümdən özgə
İndi qorxmaliyam, de, kimdən daha?

Əmir

Düzü, heyran qaldım şücaətinə,
Ölümdən qorxmursan, bunun sirri nə?

II Nəsimi - Tural

Addadım Arazdan, keçdim Fəratdan,
İndi piyadayam, düşmüşəm atdan.

O qədər qorxmuşam mən bu həyatdan,
Zərrəcə qorxmuram ölümdən daha.

Əmir

Zahid, bu adamın kini, nifrəti
Başqadır,
düşməni ehkam, din deyil.
Mənim zülmümdəndir hər şikayəti,
Mənim məhbussmuş o, sənin deyil!

II Nəsimi - Tural

Sənin zülmünə də haqq qazandıran
Zahidin dinidir.

Zahid

Gördünmü, sultan?
İlan qanından da qanı soyuqdur,
Ölümdən ayrı bir əlacı yoxdur.

Əmir

Doğru buyurursan, Zahid əfəndi,
Asılsın!

Çalpapaq

Əlimi mən indi ancaq
Ataya açmışam, hökmdara yox.
Üç ildir dünyanı mən dolaşmışam,
Bala həsrətilə dağlar aşmışam.
Nə günüm gün olub, nə gecəm gecə,
Nəhayət, tapmışam, indi mən necə
Balamı itirim tapdığım günü?
Göylər də, yerlər də götürməz bunu.

II Nəsimi - Tural

Yalvarma!

Çal papaq

Ay oğul, ayrı çarə yox!

(Hökmdara əl açır)

Sən də bir atasən!

Zahid

Biz sənə necə

Ata olduğunı gördük indicə.

Sənə tərbiyədən kafir göyərmiş.

Çal papaq

Onu da göyərtədi bu vaxt, bu gərdeş!

Zahid

(Hökmdara)

Günahı yıxırlar dara düşəndə

Gərdeşin boynuna...

(Çal papağa)

Atayam mən də...

Balama düz yolu mən göstərmişəm,

Onu din yolunda qurban vermişəm.

Çal papaq

(Əmirə)

Bu ağ saçlarımin hər birilə mən

Duaçın olaram sənə bu gündən

Əfv elə, yada sal vicdanı, dini,
Göstər, burda göstər ədalətini.

Gözetçilər qolları bağlı halda Zahid oğlu Dəyanəti götürürlər.

Zahid

(Dəyanətə diqqətlə baxır)

İlahi, bu sənən?.. Şükür Allaha!
Yox dərdim daha!

(Zahid Dəyanətin boynuna sarılır)

Qolların bağlıdır?

(Vəzirə)

Bu nə deməkdir?

Vəzir

Zahid, bu sualın nəyə gərəkdir?
Onun özündən sor.

Əmir

Vəzir, kimdi bu?

Vəzir

Qibləm, Dəyanətdir, Zahidin oğlu.

Əmir

Bəs bu ki, ölmüşdü?

Vəzir

Yox, sağmış hələ.

O gündən satılıb həllacilərə,
Budur oğurlayan meyidi, qibləm.

Zahid

Ey mənim pənahım, arxam, yeganəm,
Vəzir düzmü deyir?

(sükut)

Yox, ola bilməz,
Zahidin balası satıla bilməz.
Yalandır, böhtandır bu deyilənlər.
Eləmi, ay oğul, eləmi?

(sükut)

Əmir

Yeter!
İşə bax! Gözlərim kor imiş mənim,
Ocaq başındaymış, demə, düşmənim.

Vəzir

Oğlun ürəyini şeytana vermiş.

Zahid

Xəyala gəlməyən başa gələrmiş!

Kəramət

Zahid əfəndinin tərbiyəsindən
Kafir göyərmiş.

Rəhman

Bəs nə göyərmiş?

Şəkkək

Oğul atasının tərbiyəsini
Küləyə vermiş.

Gənc şair

Zahid göyərmiş, insan göyərmiş!

Əmir

Zahid, yenədəmi inanaq sözə?
Bir toyda, bir yasda dürtürdün gözə
Şəhid olduğunu sən bu yönsüzün.
Demə, xain imiş, görürsən özün.
İndi də cavab ver xəyanətinə.

Zahid

Məzuram, hökmdar, nə deyim sənə.

Aypara

Vəliəhd, dar gündür, kömək et ona,
Qıyma aman günü xilaskarına.

Dəyanət

Ata, mənimki də bura qədərdir.
Mərdanə qarşıla sən, gəl, bu dərdi.
Sənin öz yolun var, mənim öz yolum.
Gəl, məni bağışla, qurbanın olum.

Zahid

Rədd ol, sən bundakı cəsarətə bax!
Ata şərəfini tapdayan alçaq!
Müqəddəs islamı təftiş eləyən
Hürufi məsləkə, o yola lənət!
Ata vüqarını sındıran, əyən
Belə bir övlada, oğula lənət!

Əmir

İndi sən de görək, ey din atası,
Dinə tüpürənin nədir cəzası?

Zahid

Onun dinimizə xəyanətində
Mən də günahkaram, hökmdar, mən də!
Bununçün əvvəlcə öldürün məni,
Gözlərim görməsin bu faciəni.

(Hamı heyrət içində Əmirin qərarını gözləyir)

Əmir

Özün asmalısan, onu, sən özün!

Loğman

Böyük olmamalı cəza günahdan.

Vəliəhd

Ata, qorxun yoxmu sənin Allahdan?

Əmir

Allahın əmridir Əmirin əmri.

Loğman

Amandır hökmdar, ata əlləri
Övladın qanına bulaşa bilməz.

Əmir

Qan niyə? Asacaq!

Vəliəhd

Əfv elə!

Əmir

Sən kəs!
Hamıya örməksən əməllərinlə
İndi as oğlunu öz əllərinlə!

Zahid

Düz qırx il bu təxtə qul olmuşam mən.
Əmrinə, hökmünə yol olmuşam mən.
Sənə xor baxana divan tutmuşam,
Sənin səhvini də mən doğrultmuşam.
İndi özün söylə, bumu günahım?
Alçaltma sən məni, ey qıbləğahım!

Əmir

Mən elə oğulu öz əllərimlə
Doğrar, tikələri bir-bir sayardım.
Onun ölümünə deyil, mən ancaq
Nankor olduğuna yas saxlayardım.

Çalapaq

Hökmdar, tutmuşuq biz ətəyindən,
Nolar, övladların günahını sən,
Əfv et ataların atalıqına,
Allah əvəzini qaytarar sənə.

Əmir

(Zahidə)

Əmrə əməl et!

Zahid

Bu nə müsibətdir, pərvərdigara,
Mən hara, verdiyin bu cəza hara?
Əyilməz başları əydim qıblənə.
Bəs bu nə zülmüdür, göstərdin mənə?
Sən sındırdın məni, sən qırdın məni,
Cəhənnəm oduna yandırdın məni,
Qoy aləm bürünsün mənim tüstümə,
Dünyanın lənəti yağsın üstümə.
Cəfəkeş quluna bumu şəfqətin?
Allah, hamı sənin bəs ədalətin?

Gənc şair

Özün yıxılında ey din atası,
Nə tez dönüb oldun Allaha asi?

Dəyanət

Ata, qalx ayağa!

(Əmirə)

Övlad önündə

Atanı bu qədər alçaltmaq olmaz.

Əgər bacarırsan, məni özün as!

Əmir

Atan asmalıdır, öz atan səni,

Yaramaz yaradıb yaradan səni,

Hökmdar əlləri pak və müqəddəs!

Murdarın nəşinə toxuna bilməz.

Övlad atasını satıbsa, fəryad!

Ata öz quluna qul olmalıdır.

Ata qayəsini tapmayan övlad

Atanın əlilə boğulmalıdır!

Vəliəhd

Şah babam, bu yerdə üzrüm var, dayan,
Çoxmu arxayınsan öz övladından?

Əmir

Nə dedin?

Vəliəhd

Məni də yaxşı gör, ata,

Ən böyük günahkar oğlundur, ata.

Əmir

Anlaya bilmirəm, dəlisen, nəsen?

Vəliəhd

Yox, indi hər şeyi dərk edirəm mən.
Sənə hökmdar tək ağır olsa da,
Dinlə insan kimi, məni sən, ata.

Əmir

Zahid, başla görək!

Zahid

Yalvarıram mən.

Rıcamı qəbul et, keç bu əmrədən.

*(Aypara camaatın içindən çıxıb hökmdarın qarşısına gəlir,
üzünü Zahidə tutur)*

Aypara

Ata! Ataya bax, rıcasına bax!

Dövrən bədxahlığa dolanmır ancaq.

Danışan dil deyil, yox-yox, könüldür.

Dəyanət ölürsə, məni də öldür!

Vəliəhd

İlahi!

Əmir

Nə deyir, nə üyüdür bu?

Vəzir, söylə, kimin küçüyüdür bu?

Loğman

Hər kəsin öz adı, öz ünvanı var,

Mən it olmamışam heç vaxt, hökmdar.

Amma it qudurub dalayan zaman

İpini çəkmişəm onun astadan.

Əmir

Səllim köpək idin, aldım kölgəmə,

Sən bu ləxləxəni saldın ölkəmə.

Vəzir düz deyirmiş, qatı düşmənim
Həllaci deyilməmiş, sənənməmiş mənəm.
Vəzir, hanı cəllad, de hazır olsun!

Vəzir

Hazırdır, hökmdar!

Əmir

Boynu vurulsun.
Əvvəl bu küçüyün, sonra bu itin.
Cəzası ölümdür hər xəyanətin!

Vəliəhd

Ata, mənı dinlə.

Əmir

Eşitmirəm mən!

Vəliəhd

Bıçaq boğazdadır, eşidəcəksən.
Dünyada hər şeyə, axı, səbəb var.
Dəyanətlə mənı əsir aldılar.
Bir soruş, bəs ordan mən necə qaçdım?
O zaman düzünü danışmamışdım.

Əmir

Hər şeyi bilirəm.

Vəliəhd

İzn ver.

Əmir

Dayan!
Səni xilas edib onda igid tək.
Vəliəhd yolunda ölümə getmək
Onunçün əbədi bir gələcəkdi...

Məzhəbdən dönməsi bəs nə deməkdi?
Musanın nəşini oğurlaması,
Məzara gömməsi bəs nə deməkdir?

Vəliəhd

Ata, günahsızdı o, burda tamam,
Nəşi dəfn etməyi mən tapşırırmışam.

Əmir

Necə? Sən nəçisən? Axı, sən kimsən?

Vəliəhd

İnsana cəzanı eşitmişəm mən,
Meyidə cəzanı məqbul saymıram.

Əmir

Cavab ver, sən kimsən? Nəməkbəharam!
Onda biz nəçiyik? Məgər ölmüşük?
Niyə danışırısan başından böyük?

Vəliəhd

Çünki mən gecədən gündüzə gəldim,
Böyük başlar ilə üz-üzə gəldim.
Həyat onlar üçün bir ağır yüküdür,
Gördüm, özlərindən çox-çox böyükdür,
Onların inanıb tapındıqları.
Təriqət nə imiş? Sinə dağları!
Fikir sahibidir onlar, hökmdar,
Siz deyın, fikirdə qəbahətmi var?
Mən qulam, nökerəm, uşağam, nəyəm?
Niyə sənın kimi düşünməliyəm?
Niyə mənı məndən alırsınız siz,
Niyə çərçivəyə salırsınız siz
Mənim düşüncəmi, mənim fikrimi?
Düşünmək istərəm mən özüm kimil!..

Nədir bu ehkamlar, nədir qanunlar?
 Axı, öz fikrinə inanır onlar.
 Elə bununçün də fikir yolunda
 Ölümə hazırdır bu qəhrəmanlar.
 Bəs siz? Din yolunda bax, bunlar kimi
 Ölümə mərdanə gedərdinizmi?
 Yox!..

Dəyanət

Cünki qulsunuz öz kamınıza,
 Bir amal eşqinə siz yanmırsınız.
 Cünki dininizə, inamınıza
 Sizlər bizim kimi inanmırsınız.
 Ey zahid, ölümə gedərsənmi sən
 Əqidən yolunda, eşqin yolunda
 Amma biz hazırıq ölümə cismən
 Həm Allah yolunda, həm din yolunda.

(Camaat təlatümə gəlir)

Vəliəhd

Hökmdar, ömründə yalnız bir kərə
 Bax, əli qabarı bu bədbəxtlərə.
 Yaxşı bax, yaxşı bax, gör, nə gündədir.
 Onların Allahı öz içindədir.
 Sizin Allahınız hardadır, görən?
 Sizin Allahınız yoxmuş əzəldən.

Zahid

Dinlə, ey hökmdar, bu təhqirləri.
 Tapdandı məzhəb də, tapdandı din də,
 Bunu gözləyirdim bayaqdan bəri.
 Mən çoxdan bilirdim Vəliəhdin də
 Həqiqət yolundan imtinasını.
 Bu da sənin oğlun, ver cəzasını!

(Camaat təlatümə gəlir)

Camaatın xoru

Allah adlı ülvyyəti
 Öz qəlbində, gör, deyirik.
 O qüdrəti, o hikməti
 Görməyinə kor deyirik.
 Haqq yolunun cəfasına
 Dözənlərə ər deyirik.
 "Allahü-əkbər" deyəndə,
 "İnsanü-əkbər" deyirik.

Əmir

Susdurun onları!

(Keşikçilər əl-ayağa düşür, camaat onları geri itələyir)

II Nəsimi - Tural

Bunlar nahaqdır.
 Fikir oyandısı, susmayacaqdır.
 Fikir - ölümü də mat qoyacaqdır.
 Həqiqət adlanan iman yolunda
 Qurbanlar görmüşük qədərsiz qəder.
 Amma şər yolunda, yalan yolunda
 Ölən görməmişik hələ bir nəfər.

Əmir

Heç demə, saray da Nəsimiləşmiş,
 Bəs hara aparır bizi bu gərdis?
 Hürufi məsləki tutub ölkəni,
 Tərki-silah etdi öz balam məni!

Rəhman

Dörd ata, dörd övlad! Durmuş yan-yana,
 Ey Əmir, ey Zahid, insan-insana
 Yanaşa bilməzmi bir insan kimi?

Siz bala dağının ağırlığını
İndi bunlar kimi hiss etdinizmi?
Bəli, hiss etdiniz! Niyə çatmadı
Bəs bu camaatın dərdi, fəryadı
Sizin o kar olmuş qulağınıza?
Amma dözmədiniz öz dağınıza.
İndi dərдинizdən siz doğuldunuz,
Rütbedən sıyrılib insan oldunuz!

*(Saray əhli heyrət içində bir-birinin üzünə baxır.
Heç kəs nə edəcəyini bilmir, gərgin
vəziyyətdə pərdə qapanırkən)*

Loğman

Yalanla gerçəyin çarpışmasından
Əsrlər yaşadı ili dünyanın.
Həqiqət incələr, amma qırılmaz,
Fəryadla açıldı dili dünyanın.

Gənc şair

Həyatın nəşəsi bizi çaşdırar,
Fikir - həqiqətə qapı açdırar.
Bizi zaman-zaman ululaşdırar
Möhnəti, zilləti ulu dünyanın.

II Nəsimi - Tural

Mərdliyə çağırır bu gün hər kəsi
Dərisi soyulan şairin səsi.
Uzaq əsrlərdən gəlir nəfəsi
Diri dünyamıza ölü dünyanın.

1981-1984

*1984-cü il martın 24-də Azərbaycan Milli
Dram Teatrında tamaşaya qoyulmuşdur.*